

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XI^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXV заседание, понеделникъ, 9 априлий 1901 г.

(Отворено въ 2 ч. и 35 м. послѣ пладнѣ подѣ прѣдсѣдателството на прѣдсѣателя г. И. Гешовъ.)

Прѣдсѣдателътъ: (Звъни.) Засѣданието се отваря. Г-нъ секретарьтъ ще прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Н. Кормановъ: (Прочита списъка. Отсѣдствуватъ г. г. прѣдставителитѣ: А. Ангеловъ, Д. Аргириадисъ, М. Абаджиевъ, А. Бозовски, Н. Боботановъ, Ц. Бакаловъ, Д-ръ Х. Владигеровъ, И. Георгиевъ, В. Димчевъ, М. Златановъ, А. Ибишевъ, Д-ръ К. Икономовъ, А. Крушковъ, Н. Козаревъ, Х. Конкилевъ, И. Московъ, Я. Матакиевъ, С. Мазаковъ, Т. Николовъ, Д. Пчелински, Д. Папазовъ, Ю. Теодоровъ, Т. Петровъ, Н. Русевъ, Г. Стойковъ, П. Стапчевъ, С. Савовъ, С. Стойновъ, С. Стояновъ, С. Соколовъ, Х. Топузановъ, Д. Христовъ, Н. Христовъ, Д. Баневъ, Д-ръ А. Ходжевъ, Е. Хасановъ, В. Шоповъ и Ю. Юмеровъ.)

Прѣдсѣдателътъ: Отъ 142 народни прѣдставители, отсѣдствуватъ 38 души.

Г. г. секретаритѣ, които сж държали съкратени протоколи, отсѣдствуватъ; тъй щото, прочитането имъ ще остане за идущето засѣдание.

На основание чл. 5 отъ правилника разрѣшилъ сжмъ отпущкъ: отъ 2 дена на г. Ю. Теодоровъ, отъ 3 дена на г. Владигеровъ, отъ 3 дена на г. Аргириадисъ, отъ 4 дена на г. С. Савовъ, отъ 5 дена на г. В. Шоповъ, отъ 5 дена на г. Боботановъ, отъ 6 дена на г. Московъ, отъ 6 дена на г. Ибишевъ и отъ 8 дена на г. Матакиевъ.

Постѣпили сж въ Народното Събрание отъ Министерството на Народното Просвѣщение два законопроекта: 1) за допълнение къмъ закона за стипендиитѣ и врѣменнитѣ помощи отъ 19 декемврий 1887 г. и 2) за измѣнение чл. чл. 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 102, 103 и 110 и за допълнение чл. чл. 105 и 106 отъ закона за народното просвѣщение.

Пристѣпваме къмъ дневния редъ. На дневенъ редъ имаме:

I) първо четене законопроекта за поземелния данѣкъ;

II) докладъ отъ комисията по изработване проектъ за вѣтрѣшенъ правилникъ на Народното Събрание;

III) докладъ отъ анкетнитѣ комисии и

IV) първо четене: 1) прѣдложението отъ Ново-Загорския народенъ прѣдставителъ г. А. Франгя, за прибавление нова алинея къмъ чл. 208 отъ закона за сѣдоустройството, и 2) законопроектъ отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието за приемане на държавна служба австро-унгарскитѣ подданици: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайцен-тель, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матѣашъ.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете законопроекта за поземеленъ данѣкъ.

Секретарь Н. Кормановъ: (Чете.)

„Изложение на мотивитѣ

по законопроекта за поземелния данѣкъ.

Всеизвѣстни сж злинитѣ, които нанася на земледѣлието осѣдената отъ науката и отдавна изхвърлена отъ законодателствата на всичкитѣ цивилизовани държави система на десетъка; познато е на всички ни справедливото негодувание на населението противъ тоя начинъ на облагане миналата година земнитѣ му произведения.

Врѣдителенъ за земледѣлието, десетъкътъ не е много ползоносенъ и за фиска. Дори мѣстното, че той доставлява на съкровището сигурно срѣдство за прибиране данъка оврѣме и безъ недобори е невѣрно. Съвсѣмъ напроотивъ. Отъ поземелния данѣкъ постѣпвали сж прѣзъ годината, за която е

налаганъ, двѣтъ му трети, а отъ десетъка за миналата година постѣпления до 1 януарий т. г. не сж прѣвишили едната трета отъ общата му цифра, а пѣкъ послѣдната трета и до днесъ не е още опрѣдѣлена.

По тия причини и като отговарямъ на всеобщото желание на земледѣлческото население, имамъ честь да прѣдложа на Народното Събрание съ настоящия законопроектъ, отмѣненіето на закона за данъка на земнитѣ произведения за 1900 и 1901 години.

Прѣдъ видъ на дълготъ врѣме, необходимо за едно зрѣло обсъждане на единъ тѣй важенъ въпросъ за замѣняване десетъка съ една нова мѣрка за облагане, за едно всестранно изучаване и точно прѣцѣнение на сега разполагаемитѣ данни и на ония, които би се оказало потребно и възможно да се събератъ, та да се намѣри единъ по-твърдъ принципъ, по-здрави елементи, върху които да се основе едно до възможность справедливо и съответствено на доходната способность на земитѣ слагане данъчния имъ товаръ, съ настоящия законопроектъ се прѣдлага приемането съ малки измѣнения системата за облагане по отмѣнения законъ за поземелния данъкъ отъ 1894 г.

За текущата година поради напрѣдналото вече врѣме и за да не се закѣснѣе съ събирането, прѣдвижда се да останатъ въ сила облозитѣ на градоветѣ и селата тѣй, както сж били опрѣдѣлени при прилагането закона за поземелния данъкъ отъ 1894 г. Обаче, размѣтането отново между даноплатцитѣ е належаще, защото миналата година, при описването на десетъка, констатирано е било, че много земи, нейдѣ до 60—70 на сто, сж избѣгнали поземелния данъкъ прѣзъ 1895—1899 години; защото много имоти сж мѣнили стопанитѣ си, други — културитѣ си; защото едно ново разпрѣдѣление, като обхване повече земи и като се сложи върху сегашни култури, ще направи данъчнитѣ дѣлове на даноплатцитѣ по-леки и по-справедливо наложени и защото съ това размѣтане ще се успѣе прѣди да настѣпи врѣмето за събиране данъка.

Познато е, че прѣзъ послѣднитѣ години лозята въ по-голѣмата частъ отъ Сѣверна-България се заразила отъ филуксера. Съгласно закона за мѣрkitѣ противъ филуксерната зараза, данъкътъ на такива лозя се заличава отъ данъчнитѣ книги. Отъ прилагането на закона за поземелния данъкъ досега, заличенитѣ по този начинъ данъчни дѣлове възлизатъ на около 600.000 л. или една пета отъ облога на всичкитѣ лозя въ Княжеството. Да се размѣтне тая сума върху другитѣ оцѣлѣли лозя, данъкътъ имъ ще стане непоносимъ; да се обложатъ новитѣ садове, ще бѣде несправедливо, тѣй като за тѣхъ сж иждивени голѣми суми, а производството имъ е, сравнително, още слабо. Затова прѣдлага се тая сума да се понесе отъ държавното съкровище.

София, 23 мартъ 1901 г.

Министъръ на Финанситѣ: П. Каравеловъ.

Законопроектъ

за поземеленъ данъкъ.

Глава I.

Опрѣдѣление на облозитѣ.

Чл. 1. Съ поземеленъ данъкъ се облагатъ всичкитѣ непокрити недвижими имоти, като: ниви, ливади, лозя, градини, бахчи (бостани), гюлове, оризища, орници, пасища, блата, гори, балталъци, шумаци, тѣрнаци, мѣста, дѣто расте смрадлика, празни пространства и други такива.

Чл. 2. Освобождаватъ се отъ поземеленъ данъкъ:

- а) държавнитѣ имоти, които се експлоатиратъ отъ държавата или никакъ не се експлоатиратъ;
- б) имуществата на училища, болници и всѣкакви благотворителни учреждения, които принадлежатъ на окрѣзитѣ, общинитѣ и манастиритѣ;
- в) общественитѣ градини, паркове, селища (мѣста въ чѣртата на града или селото, които сж назначени само за заселяване, а не се обработватъ), общинскитѣ мери, пасища и блата, и мѣстата съставляющи частъ отъ цѣрквитѣ, джамитѣ и хавритѣ;
- г) имотитѣ на Рилския манастиръ, находящи се въ Рилската община;
- д) мѣстата, на които има здания, или които не стоятъ отдѣлно отъ здание, като: дворове, градини, когато тѣ сж по-малки отъ три уврата (декари). Такива имоти се облагатъ съ данъкъ съгласно съ закона за данъка върху сградитѣ;
- е) всички земи, които се освобождаватъ по специални закони.

Чл. 3. Общата сума на поземелния данъкъ се опрѣдѣля за всѣка година въ държавния бюджетъ.

Чл. 4. Общата сума на поземелния данъкъ, която ще се опрѣдѣли въ бюджета за 1902 г., ще се размѣтне на околии отъ специална комисиия, назначена съ височайши указъ.

Тая комисиия ще състои отъ петима чиновници и петъ вѣщи частни лица измежду земледѣлцитѣ, лозаритѣ и търговцитѣ съ жита.

Чл. 5. Облогътъ, който ще плаща всѣка околия, се опрѣдѣля за единъ петъ-годишенъ периодъ върху слѣдующитѣ основания:

а) срѣднитѣ добити отъ земитѣ произведения прѣзъ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 години, прѣзъ които десетъкътъ отъ тѣхъ е събиранъ въ натура, и прѣзъ 1898 и 1899 години, споредъ събранитѣ отъ Дирекцията на статистиката свѣдѣния за посѣвитѣ и реколтата, прѣсмѣтнати съ срѣднитѣ пазарни цѣни прѣзъ годината, прѣдшествующа размѣтането на данъка;

б) числото на увратитѣ (декаритѣ) на лозята, срѣдното произведение отъ единъ увратъ и срѣдната стойность на произведението;

в) доходностьта на горитѣ, категоритѣ, които прѣобладаватъ въ околията и тѣхното пространство въ уврати (декари), пропорцията на пространството на частнитѣ гори, отъ една страна, и онова на

общинските, от друга, към общото пространство, като се смята за общинските гори данъка да бъде двъ трети от оня за частните.

Чл. 6. Опредѣления за всѣка околия облогъ ще се размѣтне между градоветѣ и селата на околията отъ една комисиия, състояща отъ финансовия началникъ или главния бирникъ, горския инспекторъ или лѣсничея, инспекторитѣ по лозарството и земледѣлието, бирницитѣ и избраници отъ всичкитѣ градове и села на околията, по единъ отъ всѣки градъ или село.

При размѣтането, тая комисиия ще взема прѣдъ видъ:

а) срдното количество десетѣкъ, плащанъ отъ всѣки градъ или село прѣзъ петѣтъ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 години;

б) срдното произведение различна храна на всѣки градъ и село прѣзъ сжцитѣ десетѣчни години и прѣзъ 1898 и 1899 години по даннитѣ на земледѣлческата статистика, оцѣнено по пазарнитѣ цѣни прѣзъ годината на облагането и по колко се пада на увратъ (декаръ) за нивитѣ, ливадитѣ, гюловетѣ, градинитѣ и пр.;

в) плащане отъ всѣки градъ и село поземеленъ данѣкъ прѣзъ годинитѣ 1895—1899;

г) срдното число на ежегодно разработванитѣ земи и пропорцията на това срдно число къмъ цѣлото число удобна за разработване земя, споредъ послѣднитѣ поземелни книги;

д) географическото положение на града или селото, т. е. колко далечъ отстои отъ пазаря, кждѣ изкарва хранитѣ си, какви сж почвата и условията, сравнително съ другитѣ градове и села;

е) занятията на жителитѣ, отъ които изкарватъ поминѣка си;

ж) числото на земледѣлческитѣ къщи и ралата;

з) числото на увратитѣ на удобната за разработване земя и по колко се пада на рало;

и) относителното количество на удобната за разработване земя по плодородие и относителната цѣна на увратъ за ниви, ливади, гюлове, градини и пр.;

к) видѣтъ на произведенията и относителното имъ количество;

л) количеството на размѣтнатия прѣзъ 1895 г. поземеленъ налогъ на лозята;

м) числото на увратитѣ (декаритѣ) здрави лозя, споредъ облагателнитѣ книги за годината прѣдшествующа размѣтането, и новопосаденитѣ слѣдъ послѣдното размѣтане на данѣка;

н) числото на увратитѣ на поврѣденитѣ отъ филуксерата и новопосадени лозя и пропорцията на това число къмъ цѣлото число уврати на лозята;

о) срдното произведение отъ единъ увратъ лозе, качеството на произведението и срдната му стойностъ;

п) пространството на горитѣ въ уврати (декари) по послѣдното имъ облагане и свѣдѣнията на горското управление за доходността имъ, общото имъ състояние, мѣстоположението имъ, близостта имъ

до пазарния пунктъ, прѣвознитѣ срдства, видѣтъ и цѣнността на материала, който се произвежда;

Забѣлѣжка. Облогътъ на горитѣ се прѣсѣмѣта за общинскитѣ въ размѣръ на 2/3 отъ слѣдущия се за частнитѣ.

р) и всичкитѣ други фактори, които Министерството на Финанситѣ би посочило, както и ония, които и самата комисиия намѣри за важно.

Забѣлѣжка. Земятъ на разрушенитѣ или напуснати села, които прѣзъ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 години не сж плащали десетѣкъ, ще се причислятъ къмъ оня градъ или село, къмъ което сж присѣдинени административно, и при опредѣлянето облога на тоя градъ или село ще се зематъ и тия земи прѣдъ видъ.

Чл. 7. Опредѣленитѣ отъ околийската комисиия облози се разгласяватъ отъ финансовия началникъ или главния бирникъ, чрѣзъ съобщаването имъ на градоветѣ и селата не само съ глашатаи, но и съ многобройни обявления, залѣпени на всичкитѣ видни мѣста.

Чл. 8. Въ разстояние на петнадесетъ дни отъ разгласяването облозитѣ, ония градове и села, които би мислили, че сж обезправдани отъ наложения тѣмъ облогъ или че други градове и села сж били фаворизирани, подаватъ на финансовия началникъ или главния бирникъ писмени тѣжби, въ които излагатъ обстоятелствено даннитѣ, на които основаватъ тѣхното оплакване. Слѣдъ изтичане на тоя срокъ, тѣжбитѣ отъ тоя родъ се оставятъ безъ внимание прѣзъ цѣлия периодъ, за прѣзъ който сж опредѣлени облозитѣ.

Подаденитѣ въ срока, но не мотивирани тѣжби, тѣй сжщо не се зематъ въ внимание.

Чл. 9. Главниятъ бирникъ, шомъ получи тѣжбитѣ, прѣпраща ги, придружени съ протоколитѣ за размѣтането и всичкитѣ нужни обяснения, на финансовия началникъ.

Чл. 10. За разглеждане подаденитѣ въ срока и мотивирани тѣжби, финансовиятъ началникъ съставлява подъ неговото прѣдсѣдателство една контролна комисиия, за членове на която назначава единъ членъ отъ окръжната постоянна комисиия, двама окръжни съвѣтници, за които окръжната постоянна комисиия е дала съгласието си, и двама вѣщи людѣ измежду избранитѣ отъ окръжната постоянна комисиия за всѣка околия по двама кандидати. Тия двама вѣщи людѣ нѣматъ рѣшающъ гласъ по тѣжбитѣ на градоветѣ и селата на околията, отдѣто сж родомъ или дѣто сж установили жителството си.

Ако стане нужда, тая комисиия командирова едного отъ членоветѣ си за да изслѣдва заедно съ административнитѣ финансови власти, показанитѣ въ тѣжбата обстоятелства или пъкъ, ако намѣри за добръ, възлага тая работа на първоначалната околийска комисиия.

Чл. 11. Ако контролната комисиия, като намѣри тѣжбитѣ за основни, рѣши да намали облозитѣ на едни или увеличи на други градове или села, то сумитѣ, които трѣбва да се спаднатъ или прибавятъ, се разхвърлятъ (прибавятъ или спадатъ) върху

облозитъ на всичкитъ въ околията градове и села по стотинки върху лева.

Чл. 12. Министерътъ на Финанситъ може да касира рѣшенията на окръжната контролна комисия относително поправянето на облозитъ, ако ги намѣри несъгласни съ дѣйствующитъ закони и правилници. Тогава тая комисия, като се сезира отново съ въпроситъ, е длъжна да не повтара въ новитъ си рѣшения указанитъ отъ Министра на Финанситъ неправилности.

Чл. 13. Облозитъ на градоветъ и селата иматъ сила само отъ какъ се утвърдятъ отъ Министра на Финанситъ.

Тѣй утвърденитъ облози, финансовиятъ началникъ обявява съ приказъ за окончателни и веднага разпорежда за разхвърлянето имъ върху даноплатцитъ.

Чл. 14. Въ случай на намаление или увеличение цифрата на поземелния данъкъ въ бюджета, увеличението или намалението се прибавя къмъ облозитъ на градоветъ и селата или спада отъ тѣхъ по проценти.

Глава II.

Разхвърляне въ градоветъ и селата облозитъ отъ поземелния данъкъ.

Чл. 15. Разхвърлянето на поземелния данъкъ върху даноплатцитъ въ градоветъ и селата се извършва въ публични засѣдания отъ градски или селски комисии, съставени отъ общинскитъ кметове или тѣхнитъ намѣстници, общинскитъ съвѣтници и по единъ прѣдставител на всѣки 10 земледѣлчески къщи за селата и на всѣки 25 земледѣлчески къщи за градоветъ. Въ тия комисии иматъ право да се прѣдставяватъ по сѣщия начинъ и ония жители на други градове и села, (паракендоплатци) които владѣятъ въ града или селото облагаеми съ поземеленъ данъкъ имоти. Комисиитъ се прѣдсѣдателствуватъ отъ чиновникъ отъ финансовата администрация.

Чл. 16. Всѣки даноплатецъ е длъженъ да покаже на тая комисия, по начинъ, който ще бѣде указанъ отъ Министра на Финанситъ, точното количество въ уврати (декари) на земята, която притежава въ града или селото, за да се запишатъ въ размѣтателнитъ данъчни книги.

Чл. 17. Градската или селска комисия разподѣля всичкитъ земи въ града или селото, сѣти и несѣти, (разработени и неразработени) на толкова категории, колкото видове култура има, и всѣка категория подраздѣля най-малко на три качества, споредъ далечността на земитъ отъ града или селото, качеството на почвата и производството.

Пасищата и пустующитъ земи (напустнати отъ години празни пространства) комисията поставя въ отдѣлна категория безъ подраздѣление на качества.

Слѣдъ всичката тая работа, комисията опрѣдѣля размѣра на данъка, съ който трѣбва да се обложи

всѣки увратъ (декаръ) отъ всѣко качество и всѣка категория, като има прѣдъ видъ, щото размѣрѣтъ на данъка върху пасищата и пустующитъ земи да бѣде по-малкъ отъ размѣра за всичкитъ качества отъ всѣка култура земи и размѣрѣтъ на данъка на единъ увратъ (декаръ) гора отъ едно и сѣщо качество да бѣде за общинскитъ гори двѣтъ трети отъ данъка за частнитъ.

Наложената по тоя начинъ сума не трѣбва да бѣде нито по-голъма, нито по-малка отъ облога, който е наложенъ на града или селото споредъ прѣдписанието на настоящия законъ.

Чл. 18. Разхвърлянето на облога трѣбва да бѣде свършено и публикувано въ срока, който ще се опрѣдѣли отъ финансовия началникъ съ приказъ.

Недоволнитъ отъ разхвърлянето писмено заявяватъ на кмета вътрѣ въ 15 дни отъ датата на публикуването.

Чл. 19. Постановлението на градската или селска размѣтателна комисия, заедно съ тѣжбитъ противъ размѣтането, се изпращатъ на главния бирникъ, който ги прѣдставя на разглеждане отъ една специална околийска контролна комисия, съставена отъ финансовия началникъ или главния бирникъ, касиера или контролъора на земледѣлческата каса и едно вѣщо лице.

Чл. 20. Разликата, която ще произлѣзе въ общата сума на данъка за цѣлия градъ или село отъ поправкитъ, които би направила околийската контролна комисия, се разхвърля върху всичкитъ даноплатци, по стотинки върху лева, отъ всичкия наложенъ върху земитъ имъ данъкъ, тѣй щото сумата на разхвърления облогъ да е равна на цѣлата сума, която е наложена съгласно чл. 6.

Чл. 21. Раздѣлението земитъ на категории и качества и разхвърлянето върху имъ данъка става за всѣки периодъ отъ 5 години. Разхвърлянето на данъка върху даноплатцитъ не може вече да се измѣни до изтичането на петъ-годишния периодъ, за който се отнася то.

Чл. 22. Ако по вина на населението, въ нѣкой градъ или село не бѣде възможно да се раздѣлятъ имотитъ на категории и качества и да се опрѣдѣли данъка на всѣки даноплатецъ на врѣме и редовно, финансовиятъ началникъ съ приказъ заповѣдва да стане ново разхвърляне отъ държавни чиновници.

Чл. 23. Въ случай, че облога на града или селото се намали или увеличи (чл. 14), разликата ще се разхвърля (спадне или прибави) върху всичкитъ даноплатци по стотинки върху лева.

Глава III.

Изплащане на поземелния данъкъ.

Чл. 24. Поземелниятъ данъкъ се изплаща на три пѣти прѣзъ годината: първата третина се изплаща най-късно до края на мѣсецъ априлъ, втората — отъ 15 августъ до края на мѣсецъ октомврий и третата — отъ 1 ноемврий до края на мѣсецъ декемврий.

Глава IV.

Наказателни разпореждания.

Чл. 25. Ако нѣкое длѣжностно лице способува да се онеправдае нѣкой градъ или село или нѣкой даноплатецъ (чл. чл. 6, 7, 9, 10, 11, 17, 19, 20 и 23) отчислява се отъ служба и се дава въ съдъ.

Чл. 26. Разноскаѣ направени отъ администрацията по изслѣдването потѣжванията на селата или градоветѣ противъ опрѣдѣленитѣ имъ облози (чл. 10) се възлагатъ на самитѣ градове и села, ако тѣжитѣ се намѣрятъ съвсѣмъ безосновни.

Чл. 27. Ако нѣкой притѣжателъ-даноплатецъ не обяви нѣкои земи за облагане (чл. 16), той ще бѣде длѣженъ да плаща прѣзъ цѣлия периодъ на петѣтъ години, додѣто трае разхвърлянето, данѣка, който се пада на необявения имотъ, и една глоба за въ полза на държавното съкровище, равна на тоя данѣкъ, ако имотѣтъ бѣде цѣло парче; — на половината отъ данѣка, ако бѣде обявенъ въ пространство по-малко отъ половината; — и на четвъртината отъ сѣщия данѣкъ, ако укритото пространство бѣде по-малко отъ половината.

Чл. 28. Разноскаѣ, които би послѣдвали за разхвърляне, съгласно чл. 22 отъ финансовата администрация, данѣка върху даноплатцитѣ, се възлагатъ върху членовѣтъ на градската или селската размѣтателна комисиия, ако вината за ненаврѣмненото и нередовно разхвърляне е въ нея, или върху даноплатцитѣ, ако тѣ сѣ побъркали на работата на тая комисиия.

Тия разноси се събиратъ както закѣснѣлитѣ прѣки данѣци, ако доброволно не бѣдатъ изплатени.

Глава V.

Общи разпореждания.

Чл. 29. Въ случай, че буря, огънь, наводнение унищожи изцѣло или отъ части произведенята на земитѣ на даноплатцитѣ, тия послѣднитѣ иматъ право да искатъ спадането на наложения имъ данѣкъ съразмѣрно съ прѣтърпенитѣ отъ тѣхъ загуби.

Размѣрътъ на сумата, която ще трѣбва да се спадне, се опрѣдѣля отъ единъ чиновникъ отъ финансовата администрация, заедно съ кмета на общината или намѣстника му и двама незаинтересовани земледѣлци-експерти.

Ако, обаче, поврѣдитѣ сѣ отъ естество да се поправятъ съ изтичането на нѣколко врѣме, провѣрката ще стана въ такова врѣме, когато поврѣдитѣ ще могатъ точно да се опрѣдѣлятъ.

Заявленията за спадане данѣка, вслѣдствие поврѣди отъ тоя родъ, се подаватъ на финансовия началникъ или главния бирникъ вътрѣ въ десетъ дни отъ станалата поврѣда. Констатирането на поврѣдитѣ се извършва тоже вътрѣ въ десетъ дни отъ подаването на заявленията.

Чл. 30. Единъ публично-административенъ правникъ ще опрѣдѣли подробноститѣ за приложението на тоя законъ.

Чл. 31. Законѣтъ за данѣка на земнитѣ произведения отъ 27 януарий 1899 г. се отмѣнява.

Глава VI.

Врѣменно разпореждане.

Чл. 32. Опрѣдѣленитѣ по градове и села облози отъ поземелния данѣкъ за 1895—1899 години ще бѣдатъ въ сила за 1901 г.

Чл. 33. Разхвърлянето на градскитѣ и селски облози за 1901 г. между даноплатцитѣ за всичкитѣ имъ земи безъ лозята ще се извършва по наредбитѣ на настоящия законъ.

Чл. 34. Облозитѣ върху лозята нѣма да се размѣтатъ между даноплатцитѣ. Данѣчнитѣ дѣлове по поземелнитѣ книги за 1900 г. ще иматъ сила и за 1901 г., слѣдъ като се направятъ съгласно закона за мѣркитѣ противъ филуксерната зараза отъ 1896 г. намаленията за поврѣденитѣ прѣзъ 1900 г. лозя.

Сумитѣ отъ градскитѣ и селски облози намалени за лозя, пострадали отъ филуксера отъ 1895—1900 години включително, ще бѣдатъ въ тежестъ на държавното съкровище.

Чл. 35. Поземелния данѣкъ за 1901 г. ще се изплати на два пѣти прѣзъ годината; пѣрвата половина отъ 15 августъ до края на мѣсецъ октомврий, а втората — отъ 1 ноемврий до края на мѣсецъ декемврий.

Прѣдсѣдателѣтъ: Има думата г. Димитровъ.

С. Димитровъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ако вземахъ думата, то не е че съмъ противъ законопроекта за поземелния данѣкъ по принципъ, но да укажа на нѣкои неправилности, които виждамъ въ него, и да обърна вниманието на комисията, както и на Народното Събрание върху тия неправилности.

Въ мотивитѣ къмъ законопроекта е казано, че за текущата година по напрѣдвало врѣме и за да може да се събере наврѣме данѣктѣ, ще бѣде окладѣтъ на общинитѣ, на селата и градоветѣ оня, който е билъ прѣзъ 1894 г. А въ чл. 5 е казано че облогѣтъ, който ще плаща всѣки градъ и село ще се размѣтне върху основа на десетѣка, който е вземенъ въ 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 г. Още когато Камарата се свика, всичкото земледѣлческо население обърна очитѣ си къмъ София и чакаше облекчение на своитѣ даждия и чакаше частъ по-скоро да се внесе законѣтъ за поземелнии данѣкъ, въ който виждаше, че неговата участъ, неговата тежестъ ще бѣде облекчена. Какво виждаме сега? Мислите ли, г-да народни прѣдставители, че настоящиятъ законъ ще облекчи данѣка и положението на земледѣлцитѣ? Азъ поне не виждамъ такова нѣщо.

Каза ни се, че за текущата година щѣлъ да бѣде данѣкътъ за 1894 г. Ако това е така, прѣзъ 1894 г. сме плащали 24.646.855 л.; значи, не е поземелниятъ данѣкъ, който сме плащали прѣзъ 1899 г., който е 18.374.900 л. За слѣдующитѣ години ни казватъ, че ще се разхвърля върху основата взета отъ десетѣка на 1889, 1890, 1891, 1892 и 1900 г. Макаръ че нѣмамъ на рѣка свѣдѣнията за 1900 г., които и въ Министерството ги нѣма, но мисля, че нѣма да измѣнятъ оклада, който е билъ въ 1895 и 1893 г. Ако даже се измѣни, ще бѣде въ повече, а не въ по-малко. За да ви докажа, че данѣкътъ ще бѣде 25.695.855 л. за слѣдующитѣ години, ще ви покажа пакъ цифрата, която сме получили прѣзъ първитѣ 4 години отъ десетѣка. Въ 1889 г. сме получили 26.063.213 л. и 27 ст., въ 1890 г. — 27.507.945 л. и 84 ст., въ 1891 г. — 34.998.308 л. и 98½ ст., въ 1892 г. — 28.825.383 л. и 74 ст. Всичко — 117.394.851 л. и 83½ ст. заедно съ лозята и горитѣ, или срѣдно 29.348.712 л. и 95 ст. Въ 1893 г. намали се за прѣвозъ, за контролѣри и за разноси, които сж направени по десетѣка, 3.648.857 л. и 95 ст. и поземелниятъ налогъ остана 25.699.855 л. Този данѣкъ ще се плаща отъ тази година насетнѣ... (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Колко?) 25.699.855 л. (Г. Шиваровъ: Толкозъ ли плащатъ? — Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Много се лъжете! Не сте разбрали нито закона, нито нищо!) Прѣзъ 1895 г., когато правителството на г. Стоилова наложи акцизъ, намали 5.304.855 л., и данѣкътъ остана тогава 19.342.000, а въ 1896 г. се намали още съ 967.100 л. и остана на 18.374.900 л. Г-да народни прѣдставители! Не само десетѣкътъ досега, който се е плащалъ, не само поземелниятъ налогъ, който се е разхвърлялъ на земледѣлцитѣ, е билъ тежъкъ, но всичко е било като камѣкъ, всичко е било прѣтоварено, всичко не е било равно съ другитѣ данѣкоплатци. Нѣма да ви карамъ въ Франция, нѣма да ви карамъ въ Германия и въ Австрия, а ще ви посоча тукъ въ България, и ще видите, че земледѣлцитѣ най-много сж прѣтоварени. Имаме законъ за данѣка върху приходитѣ и ще видите, че никой не плаща този данѣкъ, който плащатъ земледѣлцитѣ. Споредъ чл. 4 отъ закона за занятията въ България, служебнитѣ занятия, които получаватъ заплата, които сж пари броени, които слана не узнобява, които мразъ не измразява, градъ не бие, вода не ги носи и огънь не ги гори, тѣ плащатъ така: които получаватъ до 2.400 л. — 2%, които получаватъ 5.400 л. — 3%, които получаватъ 7.500 л. — 4%, които получаватъ 12.000 л. — 5% и които получаватъ отъ 12.000 на горѣ — 6%. И тѣзи, г-да народни прѣдставители, и тѣ сж данѣкоплатци на България и тѣ сж български подданици. А какво плащатъ? Плащатъ до 6%! А земледѣлцитѣ плащатъ до 10%, когато е билъ десетѣкътъ и сѣщо сж плащали, когато е билъ поземелниятъ налогъ.

Свободнитѣ занятия. Въ свободнитѣ занятия влизатъ: адвокатитѣ, докторитѣ, прѣдприемачитѣ — всички, които получаватъ по-големѣ приходи, и какво плащатъ? — 2% до 20.000 л., 3% до 50.000 л., 4% до 100.000 л., 5% до 200.000 л., 6% до 500.000, 7% до 1.000.000 и 8% отъ 1.000.000 на горѣ. За примѣръ, г-да народни прѣдставители, ще ви обада: на 23 мартъ, когато се разглеждаше избора на г. Гендовича, който бѣше избранъ въ Каваклийската околия, за да защити себе си, за да докаже, че той не е прѣдприемачъ, а банкеръ, лихваринъ, той прѣдстави едно удостовѣрение отъ Пловдивското градско общинско управление, въ което бѣше казано, че той упражнява банкерство, а не прѣдприимачество. И какво плаща? 100 л. данѣкъ върху занятieto си. Това е, г-да народни прѣдставители, баронъ Гендовичъ, който се нарича баронъ и който се счита за милионеръ, а не единъ земледѣлецъ съ два посрани вола, не единъ земледѣлецъ съ половинъ калпакъ и съ сѣксани гащи, баронъ Гендовичъ, който ви казваше отъ тукъ, отъ тази трибуна, че е акционеръ въ дружеството „Балканъ“ и въ друго и трето и че той има много пари „и поддържамъ този и онзи прѣдприемачъ, но не съмъ прѣдприемачъ!“ (Г-нъ П. Таслаковъ нѣщо възразява.) Г-нъ Таслаковъ! Недѣйте ми отваря устата, защото, ако имахте уши да слушате, щѣхте да чуετε, че и миналата година азъ съмъ билъ сѣщия, а не другъ. (П. Таслаковъ: Вѣрвамъ, че не си билъ сѣщия, но сега си другъ. То е било по-рано. Въ 1899 г. не говорихте тѣй!) Лъжете, че съмъ билъ по-рано за десетѣка. (П. Таслаковъ: Въ 1899 г. по десетѣка въ началото не казахте така!) Въ 1899 г. пакъ съмъ говорилъ тукъ. Има свидѣтели, съ които ще докажа, че е така.

Г-да народни прѣдставители! И така, данѣкоплатцитѣ, които плащатъ данѣкъ върху прихода или данѣкъ за занятията си, сж 128.678 души, които плащатъ 1.800.000 л. или срѣдно имъ се пада да плащатъ по 14 л. А земледѣлцитѣ, когато плащаха поземеленъ налогъ, плащаха по 26 л. и 13 ст. срѣдно, а, когато плащаха десетѣкъ, плащаха повече отъ 35—40 л. и сега за текущата година ще плащатъ пакъ 35 л. По общо правило десетѣкътъ трѣбва да пада върху истинския приходъ на земитѣ. Казахме, като плаща земледѣлецъ 10%, той плаща не само отъ капиталитѣ си, не само отъ труда, но и отъ труда на дѣцата си и отъ лихвитѣ на капитада си. И чиновникътъ, казвамъ, че и той плаща отъ труда си, но не и отъ капитала. Но какво плаща? Пакъ не плаща толкова, колкото земледѣлецъ. По отговора на тронното слово, г. Каравеловъ каза, че не трѣбва да се забравя, че земята имала рента; но не ни каза, какво трѣбва да смѣтаме съ тая рента. Г-нъ Д-ръ Геннадиевъ тоже ни каза, че имало рента, но той каза, че правителството трѣбвало да вземе рента за монополизиране на природнитѣ сили. Когато рентата, която се счита за истински и чистъ приходъ на зе-

мята, е наемъ на земята. Когато единъ земеделецъ даде нивата си подъ наемъ, взема рента. Ето това е приходътъ на земята. И ако ние вземемъ истинския приходъ на земеделеца, тогава ето какво ще намѣримъ. Ние имаме ниви обработваеми 17.157.296 декара, бостани 142.519 декара, градини съ зеленчукъ 86.287 декара, градини съ плодородни дървета 26.378 декара, гюлове 26.939 декара и ливади 2.753.020 декара. А всичко 20.192.439 декара обработваема земя, оставени за прѣлежаване ниви 8.762.858 декара и лозя напустнати 959.990 декара. (Я. Забунувъ: А ниви обработваеми?) 17.157.296 декара. Това е взето отъ Министерството на Финанситѣ, което е измѣрвано прѣзъ 1894 г., — други измѣрвания отъ по-сетнѣ нѣма. А всичко, обработваема и необработваема земя, 29.915.287 декара. Земеделецътъ, ако не работи на своята земя, ще трѣбва да вземе подъ наемъ; а, ако дадемъ подъ наемъ тази земя, ще вземемъ, споредъ обичая, споредъ нормата, която се взема въобще, споредъ рентата, която се взема отъ нивитѣ, едва ли по една кофа отъ декаръ, и тогава ще вземемъ 29.915.287 кофи, които правятъ 5.983.057 кила, смѣтнато по 5 крини едного. Продадено по 8 л. кило, ще намѣримъ 47.864.456 л. Ако вземемъ тогава 10%, ще вземемъ 4.786.445 л. Ето кое е поземелниятъ налогъ на цѣла България, а не 18 и 25 милиона както е било досега. Така ви говорѣше г. Каравеловъ онзи денъ, че рентата трѣбва да се вземе за основа. (Д. Цанковъ: А рентата е кирия!) Кирията е кирия, г-нъ Цанковъ.

Ако прибавимъ още горитѣ, г-да народни прѣдставители, които не влизатъ въ тия земи, които азъ изброихъ по-горѣ, тогава ще намѣрите въ първитѣ години какъ се е плащалъ поземелниятъ налогъ, че се е плащало отъ 250.000 до 500.000 л., и тогава ще намѣрите, че земеделцитѣ въ България трѣбва да платятъ едвамъ 5.114.456 л., вънъ отъ това, което г. Министерътъ на Финанситѣ казва, че трѣбва да се намали — 600.000 л. за поврѣдени лозя. Но да допуснемъ и това, че земитѣ въ България не сж точно измѣрени; да допуснемъ и туй, азъ съмъ съгласенъ; да допуснемъ, че тѣзи 29 милиони сж двойно — пакъ ще трѣбва да платятъ не повече отъ 10 милиона, а не 18 и 25 милиона поземеленъ налогъ. Ето защо, г-да народни прѣдставители, когато се гласува законъ, който се отнася до кожата на земеделеца, на този земеделецъ, който денѣ и нощѣ си оплаква днитѣ, който денѣ и нощѣ работи и обръща тази черна земя, който изплаща най-тежкия данѣкъ въ държавата, ние трѣбва малко по-иначе да гледаме, защото той работи да плаща на държавата, а яде на борѣ. Прѣсмѣтнѣте състоянието му, прѣсмѣтнѣте му борча и ще видите, че земеделецътъ нѣма нищо свое, всичко е на борѣ, и, ако продължаваме да го товаримъ, нѣма да имаме земеделци, нѣма да имаме и пари. Имайте прѣдъ видъ, че прѣзъ нѣколко години, когато земеделецътъ западна, когато нѣмаше урожай, всички захванаха да питатъ —

и банкери и чиновници, всички питаха: какъ сж нивитѣ, земята? Но тогава неурожаятъ ги накара да питатъ, а напредъ не имъ дохождаше на умъ. Значи, само земеделецътъ е, който внася златото въ страната, а всички други го изнасятъ. Ако е така не трѣбва да осжждаме, че всички свършвили земеделческо училище не сж се заловили за земеделѣне, а сж отишли да ставатъ чиновници. Да, ще станатъ чиновници, защото тамъ намиратъ облекчение, защото тамъ намиратъ приемъ и сгода за живѣне, а не въ земеделѣнето. Не е слѣпъ той да отиде да работи за вѣтъра.

Ще обърна вниманието на комисията още на слѣдующето. Въ буква в на чл. 5 е казано, че общинскитѣ гори се облагатъ съ $\frac{2}{3}$ отъ оня данѣкъ, който се пада на частнитѣ гори. Г-да народни прѣдставители! Имайте прѣдъ видъ, че общинскитѣ гори служатъ и за пасбища на добитѣка, за който се плаща бегликъ. Ако плащатъ бегликъ за овцетѣ, не трѣбва да плащатъ данѣкъ върху горитѣ. Затова комисията трѣбва да обърне внимание върху това и да освободи горитѣ отъ данѣкъ. Въ чл. 8 въ крайния пунктъ е казано, че ония заявления, които се подадатъ немотовирани, ще бждатъ оставяни безъ послѣдствие. Какви ще бждатъ тѣзи мотиви, г-да народни прѣдставители? Думата „мотиви“ има най-широко значение. Тукъ трѣбва да се тури граница — свидѣтелства или доказателства или каквото се иска. Ето и тамъ трѣбва да се обърне внимание.

Въ чл. 29 изброено е, че когато буря, огънь, наводнение и пр. унищожи посѣвитѣ на земеделеца, послѣдниятъ има право да иска опрочаване на данѣка. Въ този пунктъ не е прѣвидено суша, не е прѣвидено зима, когато измръзватъ посѣвитѣ. На васъ, г-да народни прѣдставители, се отдаде случай да видите, че и сушата е въ състояние да унищожи коренно реколтата. И даже нѣщо повече. Въ 1899 г. ние се принудихме да внесемъ законъ, да приемемъ закони по различни направления. Ето защо и тамъ трѣбва да се обърне внимание и тамъ трѣбва да се помѣсти, че и когато сушата унищожи посѣвитѣ, която сушата направи по-голъма % поврѣда отъ 20 или 40%, да се признае като стихия; защото, г-да народни прѣдставители, ако на единъ земеделецъ сушата или зимата е опустошила цѣлия капиталъ, всичкитѣ му трудъ е отишълъ на вѣтъра, и тогава не трѣбва да му се взема и данѣкъ.

Сега въ чл. 32 се срѣща едно противорѣчие съ мотивитѣ на г. Министра. Каква е грѣшката? Ще ви кажа, че тамъ е казано: „опрѣдѣленитѣ по градоветѣ и селата облози отъ поземелния данѣкъ за 1895—1899 г. ще бждатъ въ сила за 1901 г.“ Излиза по този членъ, че ние ще имаме тази година 18.394.000 л., но отъ обясненията на г. Министра излиза, че ще имаме 24.646.855 л. Слѣдователно, остава това г. Министерътъ да обясни, дѣ е грѣшката. (Д. Баневъ: При прилагане закона за 1894 г.) Азъ, г-да прѣдста-

вители, съ това свършвамъ и си запазвамъ правото да говоря, когато се разисква законътъ членъ по членъ.

Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Г-да прѣдставители! Азъ съжалявамъ, че не открияхъ прѣнията, защото щѣха да бѣдатъ излишни възраженията на г. Димитрова и неговитѣ економически съображения, на които азъ не желая да отговарямъ. Но ще говоря, защо е внесенъ този законопроектъ. Всички искаха да се махне десетъка, да се върне поземелния налогъ. Въ два мѣсеца никакъвъ законопроектъ не може да се прѣдстави новъ, защото и данни нѣма. Трѣбваше да възвърнемъ стария законъ. Но стария законъ е вече унищоженъ и азъ не можахъ да го възвърна съ единъ членъ, да оправдая онова, въ което азъ укорявахъ миналата година други хора: че унищожени закони се възвръщатъ само съ едно прѣдложение, което е като „лани умрѣлата кобила живо-здро ли е?“ Значи, трѣбва да се въведе законъ, за да има нѣкаква основа, върху която да можемъ да вземаме данъка отъ земята. Този законопроектъ се отnosi къмъ 1902 г. и вече ще зависи отъ есенната сесия, дали ще остане въ такъвъ видъ, или не. Но единъ законъ трѣбва да съществува, върху който ще облагаме тази година. Тази година облагаме по послѣдния бюджетъ, дѣто нѣмаше десетъкъ. Азъ ще прибавя, понеже основавамъ се на единъ членъ ясенъ, който говори, че Министерството може всѣка година да опрѣдѣля десетъка. То е именно чл. 3. Онова, дѣто се говори, че ще се взематъ за основа на данъка миналитѣ години, се отnosi до пропорцитѣ, колко ще плаща всѣка околия и община, пропорцитѣ между една околия и друга, пропорцитѣ между едно село и друго. Затова се говори за тия години, а не за друго — за да запазимъ пропорцитѣ да бѣдатъ правилни. Слѣдователно, основата ѝ е послѣдниятъ данъкъ. Азъ бихъ желалъ, да дамъ своитѣ мотиви, защото тукъ трѣбва да стане измѣнение. Нѣма да привеждамъ цифри, които знаемъ. Едно ще ви кажа. Отъ 1895 г. нашето население се е увеличило приблизително съ 300.000 жители, 420.000 отъ послѣдното прѣброяване. Азъ вземамъ минималното 300.000 за тия години, откакъ е опрѣдѣленъ десетъка. Ввемамъ въ основа, че около 3.000.000 декара сж изорани нови земи. Вземамъ въ внимание и това, че хазната губи около 600.000 л. отъ опропаденитѣ отъ филоксера лозя. Азъ бихъ желалъ непрѣмънно да приемете кръгла цифра 20.000.000 л. поземеленъ данъкъ за тая година. Второ, защо искате отъ мене непрѣмънно да измѣня десетъка на ливадитѣ и т. н.? Тамъ ще се намали близо 900.000 л. На ливадитѣ има и други работи — протестиратъ противъ всичко. Близо 1.000.000 л. непрѣмънно ще се намалятъ. Значи, азъ имамъ право да разхвърлямъ на всички жители въ Княжеството този дефицитъ, който ще се яви оттамъ. 600.000 л. имаме за лозята и

около 1.000.000 л. за всички други и ще имаме голѣмъ дефицитъ. Затова азъ прѣдлагамъ кръгла цифра 20.000.000 л. Основитѣ ми сж еднакви: освѣнъ на разработенитѣ земи около 3.000.000 декара — азъ имамъ цифри за това, — но още има, сигурно скрити земи, които пръвъ път ще се помъчимъ да възстановимъ, защото въ селата ще направимъ ново прѣброяване. Отношенията на единъ окръгъ къмъ другъ нѣма да се измѣнятъ, отношенията на една околия къмъ друга нѣма да се измѣнятъ, а въ селата ще се измѣнятъ. Значи, ще се помъчимъ да възстановимъ истинското количество, доколкото е възможно да стане това. Отдѣлни лица, които сж много облагодѣтелствувани, ще се помъчимъ да обложимъ правилно. Отъ тази точка зрѣние, имамъ честъ да помоля Народното Събрание, да опрѣдѣли въ бюджета цифрата 20.000.000 л. Ето моята статистика, която имамъ. Ще ви кажа, че на всѣкъдѣ въ България се увеличава населението, а заедно съ това и количеството на обработената земя, съ изключение на Котленската околия. Въ балканскитѣ околии населението се увеличава по-малко, но тамъ и нивитѣ сж по-малко и данъкътъ е по-малкъ. Най-много ниви има въ полето, и тамъ най-много се увеличава населението. Значи, никаква нова тежестъ на данъцитѣ нѣма да има. Само нарастналитѣ ниви ще платятъ. Нѣма нужда да вадимъ срѣдни цифри, защото, г-да, тѣ иматъ значение за пропорцията между околитѣ, а не за друго. Тукъ е изриченъ законътъ, че всѣка година се опрѣдѣля. Сега, дали ще може да усиѣмъ прѣвъ лѣтото да направимъ нѣщо по-добро, това ви не гарантирамъ. Единъ поземеленъ данъкъ лесно се не разхвърля. Законътъ се посочва за 1902 г., затова трѣбва да се внесе стариятъ законъ съ малки измѣнения, и ми се чини, че по-добро нѣщо тази година не можемъ да направимъ. Това е собствено законопроектътъ. Когато се разгледва бюджетътъ, може би, ще запитватъ повече и азъ ще се помъча да отговоря.

Я. Забуновъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Ако има единъ законъ, който по своята важностъ да заема първо мѣсто; ако има проектъ, който би заслужавалъ най-сериозното наше внимание, то е този законъ за поземелния налогъ. Единъ такъвъ лошъ законъ може — понеже по самото си естество той засѣга най-голѣмата частъ отъ населението, може да се каже $\frac{3}{4}$, даже нѣма да прѣувелича, ако кажа $\frac{4}{5}$, — може да направи пакъ такъва врѣда, каквато единъ другъ по рода си направи миналата 1900 г. Въ моитѣ очи този проектъ за поземеления налогъ не е друго нищо, освѣнъ пакъ единъ десетъкъ, съ тази разлика, че тукъ десетъкътъ се взема въ пари, а пъкъ тоя, който бѣше миналата година, се взема въ натура. Затѣ цѣлата данъчна система по облагане земитѣ съ данъкъ отъ освобождението досега не е била друго нищо, освѣнъ десетъкъ, понеже, теоритически прѣсмѣтнато, се е вземало $\frac{1}{10}$ часть, съ

тази разлика, че единъ път се е вземало въ натура, а други път — въ пари. Затова ние виждаме, че още прѣз руската окупация, руситѣ, като сж виждали лопитѣ страни на останалия отъ турско врѣме десетѣкъ, сж се потрудили да въведатъ нѣкое подобрене, което е съществувало въ 1880—1881 г. Слѣдъ това виждаме, че Българското правителство въ 1881 г. въвежда изплащане на десетината, слѣдъ това е прѣобръщано пакъ на пари, пакъ въ натура и т. н. Въобще се забѣлѣзва, че тия правителства, които сж обръщали десетѣка въ натура, тѣ сж се водили изключително отъ началото: да може, колкото е възможно, повече пари да постѣпятъ въ хазната. Такива бѣха мотивитѣ въ врѣмето на Стамболова, такива бѣха мотивитѣ и въ Радославово врѣме, когато се въведе закона за десетѣка. Въобще тия начини на облагане сж били само за въ полза на фиска. Въ 1888 г. се създаде единъ проектъ на слѣдующата основа: облагатъ се всички обработваеми земи, обаче, съ опрѣдѣлена цѣна — 70 стотинки на декаръ. Този законъ, за голѣмо съжаление, не е видѣлъ бѣлъ свѣтъ, и то по стеклитѣ се тогава събития, и е билъ замѣненъ съ законъ въ натура, който траялъ отъ 1889—1892 г. Понеже е дума за данѣцитѣ, въ послѣдно врѣме много се говори и писа по развитѣ видове данѣци. Единъ прѣдлагатъ единъ свършено новъ прогресивно-подоходенъ налогъ; втори прѣдлагатъ патенти; трети прѣдлагатъ данѣкъ върху чистия доходъ или иначе нарѣченъ кадастъръ. Прогресивно-подоходниятъ налогъ, който е новъ въпросъ засега, ако се гледа на принципа, би билъ единъ идеаленъ данѣкъ. Даже ние виждаме въ странство, че всички народи въ Западна-Европа се борятъ за въвеждането на прогресивно-подоходния данѣкъ. Но понеже тамъ съществуватъ много фабрики, които иматъ много работници, които нѣматъ почти никакъвъ имотъ, такъвъ единъ данѣкъ би си ималъ мѣстото за работниците да го искатъ. Но въ замѣна на това тамъ се явява желанието на голѣмитѣ чифликчи и фабриканти: тѣ да се бъркатъ въ държавнитѣ работи, тѣ въобще да иматъ властѣта въ рѣшитѣ си безъ участието на работниците. Тѣй щото, въвеждането на такъвъ данѣкъ у насъ, споредъ мене, би билъ нагледъ много добъръ, но ще възбуди може би същото желание, възънъ отъ това че той още не е изученъ. Доколкото зная, въ Швейцария има три кантона, въ които е въведенъ, обаче, тамъ на всѣки търговецъ послѣдната стотинка се знае отъ дохода му, така щото, тамъ би могло да се приспособи. Но понеже у насъ нѣмаме такива свѣдѣния, такъвъ данѣкъ, колкото и да е добъръ, трѣбва да имаме за него по дълго изучаване. Отъ Варненския край излѣзе единъ гласъ за въвеждане пъкъ на другъ единъ данѣкъ — на патенти. Той казва: не бива ли да се облагатъ земледѣлцитѣ на основание закона за занятията, както се облагатъ търговцитѣ съ известни патенти? Този данѣкъ, споредъ мене, пакъ не би могълъ да намѣри приспособление у насъ по слѣдующитѣ съображения.

Първо, най-напрѣдъ не може да установимъ точно още количеството, точното количество на земитѣ и тѣхната доходностъ, въобще, споредъ мѣстността и съобщителнитѣ срѣдства. Послѣ, ние не можемъ да прѣцѣнимъ още кое да се опрѣдѣли точно, напр., добитѣкътъ, воловетѣ и въобще цѣлиятъ инвентаръ. Дюкянѣтъ би могълъ, дѣйствително, да се прѣцѣни; може да се каже колко, понеже има покупна цѣна, може да се справи човѣкъ; така че патентъ много по-лесно може да се наложи на търговеца, отколкото на земледѣлца. Остава данѣка върху чистия доходъ. Тоя данѣкъ въ всички страни, дѣто има модерно земледѣлие, дѣто има рационално земледѣлие, почти е въведенъ, именно, данѣкътъ върху чистия доходъ или иначе нарѣченъ кадастъръ. Този би билъ единъ отъ най-добритѣ данѣци и желателно би било правителството да се загрижи и, ако е възможно, още отсега да прѣдвиди една ежегодна сума, да направи крачка напредъ, за да нѣмаме тия врѣмenni закони съ всичкитѣ свои недостатѣци, за да може поне подиръ десетъ години да имаме нѣщо свършено. Това сж горѣ-долу видоветѣ на данѣцитѣ, за които у насъ става дума. Принципитѣ при облагането на единъ данѣкъ, собствено, стопанскитѣ принципи при облагането на данѣка сж слѣдующитѣ. Първиятъ принципъ, за да бѣде единъ данѣкъ добъръ и за да отговаря на нуждитѣ, и за да може той да бѣде дѣйствително такъвъ, който да не прѣчи на развитието на поминѣка въ страната, трѣбва да бѣде данѣкъ върху чистия доходъ, данѣкъ, който никакъ не трѣбва да досѣга капитала на земитѣ; досегне ли го, то ще бѣде прѣчка за развитието на поминѣка на разнитѣ клонове. Така щото, първиятъ принципъ е този: че трѣбва да бѣде данѣкътъ върху дохода, а вториятъ принципъ е: че данѣкътъ трѣбва да бѣде равномерно разпрѣдѣленъ. Не би трѣбвало единъ да плаща за единъ обектъ едно, а другъ за сѣщия обектъ да плаща друго.

И тукъ именно би трѣбвало да бѣде точно опрѣдѣлено врѣмето, начина и мѣстото за изплащането на данѣка. Послѣ, данѣкътъ трѣбва да бѣде общъ — на всички да тежи еднакво. Но, прѣди всичко, явява се въпросъ: дали ние облагаме данѣкъ на земята като доходенъ обектъ, или пъкъ облагаме данѣкъ на земледѣлието като занаятъ, като доходенъ занаятъ. По всички проекти, въобще, се вижда, че ние облагаме не толкова земята, отколкото самото земледѣлие, взето като поминѣкъ или като доходенъ занаятъ. Прѣди всичко, нека разгледаме да видимъ въ какво отношение се намираме ние въ всички тия три принципа, които азъ казахъ по-прѣди, и този, който се прѣдлага намъ. Казвамъ, че данѣкъ трѣбва да бѣде опрѣдѣленъ върху чистия доходъ. Азъ по-напрѣдъ имахъ честѣта да кажа нѣколко цифри при единъ другъ случай; ще кажа и сега при нѣколко култури отъ плодородни години, отъ срѣдни години и отъ лоши години, за да се види какво печели земледѣлецътъ и това, което му се облага сега, дали е върху чистия доходъ или засѣга и не-

говия капиталъ. Ако вземемъ примѣръ най-напрѣдъ отъ житото при най-плодородни години, бихме направили пакъ сжщата смѣтка, която казахъ и по-напрѣдъ при другъ случай. То е: за оране три пхти — 3 л., за сѣме — 1·50 л., за жътва и прѣвозъ — 2 л., вършидба — 2 л., за лихви на капитала на земята — 1·50 л.; всичко — 10 л. Единъ декаръ дава при най-плодородна година 10 декалитри, които, смѣтнато съ добра цѣна по 1·50 л., даватъ 15 л. Значи 10 л. разходъ, а има при най-плодородна година 15 л. доходъ и му оставатъ 5 л. чиста печалба. Като вадимъ отъ тѣхъ срѣдно данѣкъ по 1 л., защото нейдѣ се плаща по 70 ст., а нейдѣ се плаща по 95 ст. до 1 л. срѣдно — азъ вземамъ 1 л. за да окръгля цифрата, — оставатъ 4 л. Значи, на 5 л. печалба се взема данѣкъ 1 л. Това вече, г-да, не е 10%, както е основано върху теоритическия принципъ, че трѣбва на 10 едно да се взема, а това съставлява 25%. При срѣдна година житото ще бѣде не 10 декалитри, а 8. Тоже, смѣтнато по 1·50 л., излиза 12 л. Разноска тѣ ще бѣдатъ сжщитѣ. Значи, оставатъ 2 л. печалба на декаръ. Като извадимъ 1 л. данѣкъ, остава 1 л. чиста печала. Тукъ вече данѣкъ се качва 50% върху чистия приходъ. При лоша година прихода на житото ще бѣде 6 декалитри по 1·50 л. — 9 л., разноска тѣ 10 л.; значи, остава 1 л. загуба плюсъ 1 л. данѣкъ — всичко 2 л. загуба. На декаръ ржжъ, ечемикъ, овесъ и пр. разноска тѣ сж по-малки: 3 оранія — 3 л., сѣме — 1 л., жътва и прѣвозъ — 2 л., вършидба — 1 л., за лихви на капитала — 1·50; всичко — 8·50 л. за 1 декаръ. Единъ декаръ срѣдно дава 10 декалитри, което струва всичко на всичко 9 л.; разноска — 8·50 л.; значи, една печала отъ цѣлата работа 0·50 л., плюсъ данѣкъ 1 л., значи, има загуба 0·50 л. Кукурузъ. Отъ 1 декаръ може да се изкаратъ 10 двойни декалитри, а това се равнява по днешната цѣна на 9 л.; разходъ има: 3 л. за оране, копане — 2 л., бране — 0·50 л., лихви на капитала — 1·50 л.; всичко — 7 л., вадени отъ 9 л., оставатъ 2 л., и отъ тѣхъ, като извадимъ 1 л. за данѣкъ, остава, значи, чиста печала 1 л., и то при добра година. Вие виждате, г-да, че ако вземемъ срѣдна година при тѣзи три култури, които сж главнитѣ у насъ, излиза, че приблизително данѣкъ на земледѣльца е такъвъ, щото той засѣга и неговия капиталъ вече. Така щото, такъвъ единъ данѣкъ въ случая би билъ твърдѣ несправедливъ. Да вземемъ единъ другъ примѣръ. Да кажемъ, че единъ ступанинъ има 100 декара. 100 декара такива, каквито иматъ най-много земледѣлци у насъ. У насъ се сѣе жито, кукурузъ и послѣ дребули, като овесъ, ечемикъ, ржжъ и т. н. Ако вземемъ третината отъ 100 декара = 33 декара, засѣто съ жито, по 5 л. печала, както смѣтнахъ по-напрѣдъ, излиза 165 л.; 33 декара съ кукурузъ, пакъ третината, по 2 л. печала споредъ по-напрѣдъната ми смѣтка и при най-плодородна година — 66 л.; пакъ третината, 33 декара овесъ, ечемикъ, ржжъ и пр.

по 0·50 л. — 16·50 л.; всичко доходъ — 247·50 л. Отъ този чистъ доходъ земледѣлецътъ трѣбва да плати по 1 л. данѣкъ срѣдно отъ 100 декара ниви — тѣ сж 100 л. Значи, тукъ данѣкъ вълиза нѣщо на 40% отъ чистия доходъ и това при една твърдѣ доходна година. Но, г-да, единъ земледѣлецъ, който има 100 декара ниви, мислите ли, че той сѣе всичко? Не. У насъ сжществува така нарѣчената двуполна и триполна система, у насъ нѣма това мѣняване на културата, както въ другитѣ страни. Той оставя, ако не половината, то поне $\frac{1}{3}$ за угаръ. Значи, ние смѣтаме на 3 мѣста по 33 декара = 99. А той нѣма да ги сѣе. Значи, въ случая данѣкъ пада не само върху засѣтото, но и върху незасѣтото, отъ което не взема нищо. Ако вземемъ по втората смѣтка при срѣдна година 33 декара засѣто жито по 2 л. — 66 л.; 33 декара ржжъ, ечемикъ, овесъ и пр. по 0·50 л. — 16·50 л.; 33 декара кукурузъ по 1·50 л. — 49·50 л. Всичко доходъ при срѣдна година отъ 100 декара ниви при тѣзи три вида — 132 л. А данѣкъ върху това плаща 100 л. Значи, остава му една печала отъ 100 декара ниви — на година 32 л. само.

Нѣма да се простирамъ тукъ да казвамъ за другитѣ съсловия, които плащатъ много по-малко, въ сравнение съ земледѣлцитѣ, както и г. Страти Димитровъ каза. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Вие изваждате, че 60% взема правителството. Тѣй ли?) Азъ изваждамъ, че взема даже въ послѣдния случай повече отъ 80%. Толкова се пада. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Помислихте ли едно? Хлѣбъ се изнася на 60—70 милиона. Значи, разноска тѣ сж равни на $\frac{3}{4}$ отъ данѣка, а пѣкъ тѣ въ камѣнитѣ не сж расли.) То е сѣ едно. Вие лѣкувате единъ човѣкъ отъ трѣска съ антипиринъ или хининъ — и едното и другото е горчиво.

Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: 60—70 милиона се изнасятъ храна; ние вземаме 20 милиона лева — нали тѣй? Ние нѣма откъдѣ да вземаме, щомъ на 20 милиона Вие казвате, че е 60%. Значи, всичкия хлѣбъ ще остане за 16 милиона лева. Какви смѣтки правите?

Я. Забуновъ: (Продължава.) Азъ си защищавамъ каузата. За доказателство, че другитѣ съсловия плащатъ много малко, имаме единъ докладъ отъ Варненския окръженъ управителъ, който казва така: че чиновникътъ, търговецътъ, индустриалецътъ и всѣко лице съ свободенъ занаятъ плаща 13·74 л. данѣкъ годишно, а единъ земледѣлецъ — 84·15 л. Това е шестъ пхти по-малко отъ това, което плаща земледѣлецътъ. Менѣ ми се струва, че гражданитѣ на една и сжща държава, които трѣбва да иматъ еднакви права и задължения, трѣбвало би да иматъ еднаквостъ и въ тежестта на данѣцитѣ. Азъ не искамъ съ това да кажа, да се наговарятъ едни, а други да се облекчатъ; но вънъ отъ това, казахъ, че единъ отъ принципитѣ трѣбва да бѣде равномерното разпрѣ-

дѣление на данъцитѣ. За равномѣрно разпрѣдѣление, г-да, поне до 1898 г., па даже и въ послѣднитѣ години, остава твърдѣ много да се желае, но данъцитѣ сѣ неравномѣрни и въ друго. Има една статистика отъ 1888 г., въ която се казва, че единъ окръгъ плаща едно, другъ — друго и трети — друго. Тѣй напр.: Ломскитѣ окръгъ до 1888 г. е плащаль на декаръ сръдно 26 ст., Ловчанскитѣ — 51, Орѣховскитѣ — 74, Севлиевоскитѣ — 119 л. и Разградскитѣ — 191 л. Вие виждате между единъ окръгъ и другъ, единъ плаща сравнително въ по-големъ размѣръ, отколкото другъ, и че сръдната цифра е много различна.

Разнитѣ общини въ една и сѣща околия, въ единъ и сѣщъ окръгъ, сѣщо не сѣ плащали равномѣрно. И тукъ ще ви приведа примѣри. Въ Ломскитѣ окръгъ едни общини плащали 3 ст., а други — до 65 ст.; въ Трънскитѣ окръгъ въ едни — 11 ст., въ други — 112 л.; въ Варненскитѣ окръгъ — отъ 2 ст. до 220 л.; въ Разградскитѣ окръгъ — отъ 60 ст. до 303 л.; въ Русенско пѣкъ има двѣ села, отъ които едното е плащало 94 ст., а другото, сѣсѣдно, сѣ много по-добро качество ниви, плащало е 186 л. Казахъ по-напрѣдъ, че данъцитѣ не се плащатъ равномѣрно отъ всички, т. е. не се плаща еднакво. Казахъ, че свободнитѣ професии, послѣ, всички тѣзи, които плащатъ патентъ или, които сѣ обложени сѣ патентъ, плащатъ сравнително много по-малко отъ земледѣлцитѣ. За да се види тѣй ясно и сѣ цифри, имаме въ Варненскитѣ окръгъ слѣдующитѣ свѣдѣния. Поземеленъ налогъ — 1.531.950 л., бегликъ — 418.331 л., данъкъ върху сградитѣ — 213.678 л., или всичко данъкъ — 2.163.960 л. Ако оцѣнимъ сградитѣ въ Варненскитѣ окръгъ споредъ тамошнитѣ емлячни регистри, както се вижда отъ тая смѣтка, сѣ оцѣнени за 47.686.000 л. Върху тѣзи сгради се плаща, както ви казахъ по-горѣ, една сума отъ 213.678 л. Това е равно сѣ $4\frac{1}{2}\%$ отъ вложения капиталъ, когато земитѣ, нивитѣ, лозята, градинитѣ и въобще всичкото обработвано пространство въ Варненскитѣ окръгъ възлиза на 3.674.528 декара, и оцѣнени споредъ емляка за 22.643.740 л., тежи единъ данъкъ върху тѣхъ отъ 1.950.281 л. Значи, върху по-големата стойностъ на сградитѣ отъ 47 милиона лева попада една сума отъ 213.000 л., а за вложения капиталъ 22 милиона лева на земитѣ плаща се 1.900.000 л. Това азъ го привеждамъ само за да докажа колко е неравномѣрно разпрѣдѣлението между еднитѣ и другитѣ. Ако погледнемъ въ другитѣ страни, напр. въ Франция, плащатъ 112.500.000 л. само данъкъ върху сградитѣ, а поземелниятъ налогъ е 82 милиона лева; Англия плаща 111 милиона лева данъкъ върху сградитѣ, а поземеленъ налогъ е 55 милиона лева; въ Русия плащатъ 90 милиона данъкъ върху сградитѣ, а поземеленъ налогъ е 100 милиона лева, а България получава 2.100.000 отъ данъкъ върху сградитѣ, а отъ поземеленъ налогъ — 18.374.900 л. (Ц. Таслаковъ: Какви здания имаме ние? Франция има по 5 милиона

здания.) Като сравнимъ тѣзи цифри, ние можемъ да намѣримъ, че въ Англия поземелниятъ налогъ сѣставлява 15% отъ всичкитѣ други даждия, въ Франция — 33%, въ Германия — 32%, въ Русия — 24%, Австрия — 43%, Италия — 26%, Холандия — 32%, а България ни, повече ни по-малко — 83% отъ всички даждия.

При тѣй нека спомена и това, г-да, че доколкото можахъ да събера свѣдѣния, вижда се, че никѣдѣ, освѣнъ у насъ, не се плаща такъвъ голѣмъ данъкъ върху земята и че тѣзи, самитѣ цифрови проценти ви показватъ, че тамъ, дѣто поминѣкътъ на хората е по-добъръ, дѣто производството е почти машинно, дѣто сѣвършено други сѣ условията и земята хиляди пѣти е по-доходна, плащатъ по-малкъ данъкъ, отколкото у насъ, дѣто е примитивно и всичко се работи просто, както е било още отъ дѣда Адама. Така напр., германскитѣ земледѣлци, споредъ тѣзи свѣдѣния, плаща 26 ст. на декаръ, австрийскитѣ — 275 ст., унгарскитѣ — 255 ст., белгийскитѣ — 18 ст., рускитѣ — 12 ст.; когато българинътъ, както казахме, почва отъ 70 ст. до 120 л. на декаръ при еднитѣ и другитѣ ниви. Въ Ромѣния сѣществувва единъ законъ, или данъкъ по-добъръ казано, нарѣченъ *Fonciera*. Този данъкъ, така нарѣченъ, е основанъ на арендата или чистия доходъ, който се добива тамъ отъ мушиеритѣ, споредъ който се пада по два лева на хектаръ или 20 ст. на декаръ. Менѣ ми се струва, че когато въ Ромѣния, въ всѣки случай, дѣто земледѣлието е по-добро, по-машинно и по-рационално, отколкото у насъ, да плащатъ 20 ст., а българскитѣ земледѣлци да плаща 60 ст., даже и по-малко и да е — 50 ст. да е, пакъ ми се струва е нечувано, да, нечувано несправедливостъ.

Дохождамъ до законопроекта, който ни занимава. Казахъ по-напрѣдъ, че този законопроектъ не е нищо въ моитѣ очи, освѣнъ единъ десетѣкъ, само че десетѣкъ въ пари. Казва ни се въ законопроекта, че ежегодно налогътъ ще се опрѣдѣля по бюджета. Добъръ, ще се опрѣдѣля по бюджета, но цифрата остава пакъ произволна. Струва ми се, че въ случая ще направимъ една крачка напредъ, ако бихме могли да опрѣдѣлимъ нѣщо по-опрѣдѣлено, по-добро, отколкото е сега поставено. Прѣди всичко, нѣма да говоря за сръдното производство, както Министъръ-Президентътъ ни обясни, сѣ което ме избави отъ такова. Ще кажа, че ако вземемъ днешния данъкъ отъ 18 милиона л., а г. Министъръ-Президентътъ казва, че 20 милиона иска, и го раздѣлимъ на обработваемото пространство ниви, ливади, лозя и гори, които възлизатъ споредъ моитѣ свѣдѣния на 34.270.575 декара, ако го раздѣлимъ, ще се падне единъ сръденъ данъкъ нѣщо отъ 54 до 55 ст. на декаръ. (Ц. Таслаковъ: На декаръ ли 55 ст.?) Да, на декаръ. Значи, бюджетътъ пакъ ще показва, особено ако е 20.000.000, едно увеличение на сумата въ повече. Заради тѣй, споредъ мене, споредъ моето мнѣние, докато ние не можемъ отъ единъ пѣтъ да опрѣ-

дължимъ тая цифра, трѣбва да бждемъ благодарни и толкова, че се махва десетѣтъ въ натура, докато нѣмаме врѣме да размислимъ, и съжалявамъ, че врѣмето е толкова кратко, че не може човѣкъ да изучи основно този въпросъ, докато нѣмаме врѣме да направимъ единъ законъ за единъ данѣкъ, основанъ върху чистия доходъ, именно, кадастѣръ или подоходенъ данѣкъ. Докато това не може да стане, добръ би било, споредъ мене, да опрѣдѣлимъ единъ нѣтъ за винаги една опрѣдѣлена цифра данѣкъ на всѣки декаръ обработваема нива, и смѣтамъ, че, ако вземемъ 30 ст. на декаръ на обработваема нива, ние ще добиемъ за ниви и ливади по 30 ст. срѣдно сумата 9.937.028 л. Лозя имаме 1.148.146 декара отъ по 3 л. и тѣ правятъ 3.444.438 л. Имаме и гори около 30.000.000 декара, отъ които приблизително можемъ да смѣтнемъ, че 20.000.000 сж частни и на общинитѣ, а 10.000.000 сж държавни, които се освобождаватъ, и ако на тѣхъ туримъ единъ съответствующъ данѣкъ, какъвто се е плащалъ досега, ще имаме една цифра, безъ да я увеличимъ, 14.890.774, близо 15.000.000 л. Мевъ ми се струва, въ такъвъ случай ще бжде по-справедливо да поставимъ на декаръ нива една опрѣдѣлена цифра данѣкъ, отколкото както е сега обща цифрата. И струва ми се, че даже това, което иска г. Министѣръ-Прѣдсѣдателѣтъ — едно увеличение на числото на милионитѣ, по скоро ще бжде постижимо, защото въ такъвъ случай нови ниви ще се откриятъ и даже злоупотѣбленията, които ставаха въ провѣрѣнитѣ, нѣма да ставатъ. Колкото повече ще бждатъ декаритѣ, толкова повече ще бжде и доходѣтъ, но работата е, че не ще може да се злоупотѣблява тогава — на едно мѣсто да плащатъ 1.90 л., а на друго да плащатъ повече или по-малко. Двѣ села зная въ Луковитско — Садовецъ и Бѣглежъ — да плащатъ много повече, отколкото други села тѣмъ съсѣдни. Затова е имало и други разни причини, но ми се струва, че, ако обложимъ съ срѣдна цифра 30 ст., ще бжде най-справедливо. Разбира се, че въ случая нивитѣ може да се разпрѣдѣлятъ на категории и колкото сж повече категориитѣ, толкова по-хубаво. Петъ категории да има, въ които да се упомене въ първата 40 ст., втората 35, третата 30, 25 и 20. Значи, срѣдното да излѣзе 30 ст. на всяка обработваема земя. По такъвъ начинъ ще добиемъ единъ доходъ, както казахъ, за държавата отъ 14.890.774 л.

Г-да, азъ свършвамъ и бихъ желалъ да кажа, че по нѣмане на врѣме, съгласявамъ се и ще гласувамъ за приемане по принципъ този законопроектъ, обаче, ще моля г. Министѣръ-Прѣдсѣдателя да се съгласи въ основата му да легне, ако е възможно, и това, което казахъ за 30-тѣ ст. И ми се струва, че врѣме е вече, г-да прѣдставители, единъ нѣтъ за винаги да кажемъ на това население, което е уросило полетата съ своя потъ, че не е вече дойна крава, която трѣбва да се дои постоянно, защото иначе, единъ день, тая дойна крава може

да ритне да ступи и гърнето, и главата на този, който я дои. (Нѣкои прѣдставители рѣкопѣлѣската.)

Г. Шиваровъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Най-сетѣ, слѣдъ едногодишна борба противъ закона за десетѣка, виждаме, или днесъ е писано въ дневното засѣдание на Народното Събрание да падне вече този законъ, който е създадъ цѣла гробница въ България. Както умрѣха политически създателитѣ му, тъй и самиятъ законъ умира. При сѣ че въ послѣдното засѣдание на Народното Събрание прѣди великденскитѣ празници бѣше внесенъ на първо четене настоящиятъ законопроектъ и стана достойние въ цѣла България, сѣ обаче имаше слухове да се разнасятъ въ провинцията, че законѣтъ за десетѣка нѣма да падне, а ще остане и за настоящата година. Не се съмнѣвамъ, че на никой прѣдставителъ не е минало, румнало прѣзъ ума това, защото то значило би да се остави стариятъ законъ и да се създаватъ нови гробници прѣзъ тази година. Дали сега законѣтъ за поземелния данѣкъ, ще подобри положението на нашитѣ земледѣлци, дали ще направи да тече медъ и масло отъ земледѣлцитѣ, това е другъ въпросъ. Важното е, че се постига цѣльта, удовлетворява се искането на българския земледѣлецъ, като се прѣмахне онзи отживѣлъ данѣкъ, който си е изпѣлъ пѣсенѣта отдавна въ всички земледѣлчески страни. Ако не бѣше известно, че законѣтъ за десетѣка е лошъ, нѣмаше още въ 1894 г. да се прѣмахне. Г-да, и тогава имаше това роптание и брожение, но узна се тогава, че е невъзможенъ и се прѣмахне. Нѣма да се впускамъ въ подробности на колко и на каква сума трѣбва да се прѣдвиди поземелниятъ налогъ, защото това ще бжде работа на бюджета и съ него ще се сезираме, и Народното Прѣдставителство ще се изкаже по този въпросъ, дали тази сума отъ 20 милиона на Министѣра на Финанситѣ трѣбва да се впише и дали въ повече или въ по-малко — това е другъ въпросъ, но цѣльта е да се произнесемъ за принципалното приемане на настоящия законопроектъ, и дали би трѣбвало да се приеме, или не. По това виждамъ, че по начало никой не говори противъ, че трѣбва тъй да бжде. Съ това удовлетворяваме искането на българскитѣ земледѣлци; защото, г-да народни прѣдставители, сега прѣзъ великденскитѣ празници всѣки е билъ запитванъ отъ избирателитѣ си, ще ли остане законѣтъ за десетѣка и занпрѣдъ, и отговоритѣ на всички, вървамъ, сж били „не“. И съ този отговоръ нашитѣ избиратели земледѣлци се задоволяватъ. Но ми се чини, че ние ще направимъ една грѣшка — когато стѣпимъ въ самия законопроектъ, въ нѣкои нѣща ще се сира и ще укажа на нѣкои негови страни, които, ако се прокаратъ тъй, както сж, мисля, ще бжде несполучливо и законопроектѣтъ нѣма да постигне цѣльта си; именно, че за текущата година ще се оставятъ данѣцитѣ тъй, както е билъ окладѣтъ въ 1894 г. Мевъ ми се чини, г-да на-

родни прѣдставители, че ние не можемъ да вземаме това за мѣрило и не би трѣбвало да се съгласяваме на това нѣщо. Наистина, врѣмето е напрѣдвало и едва ли остава врѣме да стане едно ново разхвърляне, но отъ 1894 г. досега има седемъ години изминали. Редъ години сж изтекли и условията сж се измѣнили. На много мѣста пжтища и съобщения сж липсвали. Измѣнено е положението — нѣмаше централната линия, нѣмаше и другитѣ линии, които се разклоняватъ отъ централната линия, понеже и тѣзи нѣща се имали въ съображение при разхвърлянето на данѣка десетѣтъ. Друго нѣщо. При първото разхвърляне на данѣка между общинитѣ, казвамъ, прѣди седемъ години, тогава на много мѣста на 100 25 или 50 е била обработваема земята, а останалата необработваема и оставала да си почива по едни или други съображения. Отъ тогава насамъ условията сж се измѣнили и, казвамъ, на едно мѣсто би трѣбвало да стане едно повишение, а на друго — намаление. Азъ ще посоча на една отъ околитѣ — на Харманлийската околия — нѣма да кажа за Старо-Загорската, а на тази, на която не съмъ билъ прѣдставителъ. Тази околия, извѣстна по цѣлъ редъ нещастни години за нея, прѣзъ които я сполетѣха гладъ, суша, киша, една $\frac{1}{4}$ отъ земята е обработена и посята. Е, питамъ, съгласно настоящия законопроектъ ще оставите ли сжщия окладъ тѣй, както сж били обложени прѣзъ 1894 и 1895 г.? Какво облекчение ще почувствуватъ земледѣлцитѣ отъ Харманлийската околия? Мисля, никакво. Ето защо азъ мисля, както г. Министърътъ на Финанситѣ, въ когото не се съмнѣвамъ, че познава въ подробностъ всички тѣзи недостатъци, може би, много повече отъ мене, така и Прѣдставителството и специалната комисиия, която ще разглежда настоящия законопроектъ да има това нѣщо въ съображение и да стане ново разхвърляне между общинитѣ.

Относително разхвърлянето данѣка на лозята на всѣки отъ насъ е извѣстно, че отъ нѣколко години насамъ лозята се поврѣдиха, особено въ Южна-България по нискитѣ мѣста, и едвали изплащатъ четвъртината отъ разноситѣ, които сж похарчени за работата. Въ Старо-Загорския окръгъ отъ околитѣ Старо-Загорска и Чирпанска, които се хвалятъ, които се гордѣятъ съ своитѣ хубави лозя, тази година, както и миналата, не можаха да намѣрятъ отъ най-хубавитѣ си лозя на сто 75. Ако се остави данѣкътъ, прѣдвиденъ въ ланския бюджетъ, и за тази година, това ще бѣде едно онеправдание, това ще бѣде едно обременение, защото и тази година тѣзи лозя нѣма да дойдатъ въ положението, въ което сж били по-рано — пероноспората ги съвършено унищожи, шумата имъ бѣ окапала, тѣй щото, трѣбва тази година да прѣмине и за 1902-та година да могатъ да се изправятъ. Менѣ ми се чини, че това нѣщо трѣбва да се има въ съображение при опрѣдѣляне налога на лозята. Въ чл. 29 отъ общитѣ разпореждания е казано: (Чете.) „Въ случай, че буря, огънь, на-

воднение унищожи изцѣло или отчасти произведенията на земитѣ на даноплатцитѣ, тия послѣднитѣ иматъ право да се оплакватъ и да искатъ намаляние на паложения имъ данѣкъ, съразмѣрно съ прѣтърпѣнитѣ отъ тѣхъ загуби.“ Не би било злѣ и въ случай, че пероноспората поврѣди лозята, да имъ се намалява данѣкътъ. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Това никога нѣма да допусна; 50 пжти имъ се е казало, че трѣбва синѣ камѣкъ!) Може, г-нѣ Каравеловъ, да го не допустнете, но менѣ ми се струва, че не би трѣбвало да го прилагате за миналата година и по-първата, а за въ бѣдѣще, може би, да се вземе прѣдъ видъ, да се заинтересуватъ и да го направятъ, но миналата година не е направено и земледѣлцитѣ сж плащали единъ непоносимо тежѣкъ данѣкъ за лозята. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Като че ние не живѣемъ въ България!) Азъ нѣма да казвамъ, дали сумата 20 милиона, която прѣдвижда г. Министърътъ на Финанситѣ, ще се гласува въ приходната частъ на бюджета, нѣма да говоря, дали е голѣма или малка, но въ всѣки случай желателно е да се съобразимъ съ нашитѣ съсѣдни държави, какъ тѣ облагатъ своя данѣкоплатецъ-земледѣлецъ и, ако не бѣде намалена, то поне да не бѣде увеличена. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Мислите ли, че нашитѣ земледѣлци завиждатъ на ромѣнскитѣ?) Другъ е въпросътъ, дали завиждатъ, или не, но извѣстно е, че въ Ромѣния данѣкътъ за поземелния налогъ е 12 милиона лева, когато работната земя е $1\frac{1}{2}$ пжти повече отъ нашата и въ индустриално отношение — това отъ никого нѣма да се откаже — седи малко по-високо отъ насъ. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: А въ Парижъ живѣятъ ромѣнскитѣ чокои.) Това не зная. Относително лозята въ България, вѣрвамъ, г-да народни прѣдставители, ви е извѣстно, че плащатъ най-тежѣкъ данѣкъ. Ромѣния пакъ вземамъ за мѣрило, защото е най-близка до насъ; да не ходимъ и въ Франция, въ Германия, въ Англия — тѣ сж отишли много далечъ, а нека се съобразимъ съ най-близкитѣ съсѣди, които горѣ-долу сж сходни съ насъ, приличатъ на насъ. Ромѣния за всичкитѣ лозя, които сж 1.835.000 декара, плаща данѣкъ 695.715 л., десетѣтъ плаща 470.299 л., филоксерна такса плаща 329.514 л. и спиртѣтъ патентъ — 481.023 л., или всичко на 1.835.000 декара плаща 1.984.651 л. данѣкъ, въ това число спада и данѣкътъ за спиртния патентъ, когато у насъ този данѣкъ е създаденъ съ другъ законъ или, съ други думи, всичкиятъ данѣкъ на декаръ е 1'86 л., а безъ спиртния данѣкъ, който у насъ сжществува, за който плащатъ патентъ спиртпродавцитѣ, остава 81 $\frac{1}{4}$ стотинка, а у насъ всѣкому е извѣстно какъвъ данѣкъ плащатъ лозаритѣ. Г-нѣ Министърътъ на Финанситѣ казва въ Парижъ. Азъ, доколкото съмъ челъ и питалъ хората, които познаватъ данѣка на лозята въ Парижъ, тамъ... (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Ка-

равеловъ: Не ромънскиятъ земеделецъ!) тамъ просто плащатъ данъкъ слѣдъ като излѣзе гроздето. Съ туй ида да кажа, че когато има переноспора, безъ да се прѣдвижда въ бюджета сума за данъкъ, ако излѣзе гроздето, ще зематъ данъкъ, а ако не излѣзе, нѣма да зематъ.

Азъ като свършвамъ, г-да народни прѣдставители, желая и съмъ за принципа на приемане на този законопроектъ, защото безъ него не може и трѣбва да го премемъ, съ което ще изпълнимъ едно искане отъ страна на нашитѣ избиратели. Но, за всѣки случай, тия нѣща, които посочихъ, желателно е да се иматъ прѣдъ видъ отъ специалната комисиия, и бихъ молилъ г. Министърътъ на Финансите въ никой случай да не иска да се повиши въ бюджетопоекта на приходъ тая сума 18.340.000 л. такава, каквато е била лани.

Ж. Петковъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Земледѣлческото съсловие у насъ отъ години се е надѣвало, че ще дойде единъ день едно правителство или едно Събрание да облекчи неговото положение толкозъ, колкото би било възможно. Имало е право да се надѣва на това, а толкозъ повече има право сега, когато дойде настоящето Правителство, защото то още миналата година, когато се прокарваше законътъ за десетъка, най-тържественно заяви, че земледѣлческото население у насъ е прѣтоварено и че трѣбва да му се отнеме отъ товара.

Самъ г. Бѣлиновъ и сегашниятъ Министъръ-Прѣдсѣдателъ казваха отъ тази трибуна на Народното Прѣдставителство, че наистина земледѣлието у насъ е толкозъ прѣтоварено, щото нѣма възможностъ да вирѣе. Той каза даже: „Азъ, който печеля въ годината 15.000 л., обложенъ съмъ съ данъкъ 200 л.“ Значи, още миналата година при прокарването на десетъка той тържественно заяви, и всички прѣдставители отъ лѣвицата въ него врѣме констатираха, че този десетъкъ наистина е тежъкъ. И десетъкътъ било въ натура, било въ пари е наистина тежъкъ. Сега това съсловие наистина има право да се надѣва на сегашното Правителство, защото сегашното Правителство е проникнато отъ най-голямо желание да се облекчи нѣкакъ си това съсловие. И наистина г. Министъръ-Прѣдсѣдателътъ е изработилъ единъ законопроектъ, въ който сж прокарани нѣкои принципи, но принципи такива, каквито сж били и по на прѣдъ—пакъ десетъкъ било въ пари или въ натура. За българския земеделецъ това не важи, само че до нейдъ го облекчаватъ съ носенето на десетъка или съ злоупотрѣблението, които ставаха. (Г. Шиваровъ: Съ какво да го замѣнимъ?) Всѣки трѣбва да плати това, каквото има. Мисля, ако бѣха се прокарвали малко по-други принципи, щѣше да бѣде още по-добъръ, тѣй напр., ако се бѣше прокаралъ принципътъ на имуществото на човѣка, на имуществото на земледѣлца. Не бѣше мѣхъ на г. Министра да направи единъ законъ отъ 5 реда, който да се прокара отъ една комисиия, както е опрѣдѣ-

лено, защото никой не може да опрѣдѣли категориите на земята, освѣнъ нейната стойностъ. Вмѣсто да се зематъ годинитѣ 1889 и 1890 за норма, за мѣрка, съ която трѣбва да се обложатъ нашитѣ земеделци, трѣбваше тѣзи комисиии, които ще разхвърлятъ данъка, да опрѣдѣлятъ стойността на имуществата. Веднажъ опрѣдѣлена стойността на имуществата, лесно е да се опрѣдѣли данъкътъ, като се земе за норма 10%. Разбира се, че тогава ще бѣде много по-правилно, защото при разхвърлянето на даждията, както знаемъ и отъ миналата година отъ номонето, едни хора дадоха половината, отколкото трѣбваше да дадатъ, а други дадоха всичко и пакъ не можаха да се наплатятъ, но нѣмаше кому да се оплачатъ и тѣй си остана. При разхвърлянето на данъка въ 1899 г. едни хора се обложиха съ 3 л., едни съ 20 ст., а нѣкои даже съ 8 ст. Тѣй щото, тази норма, която се зема за принципъ въ този законъ, не ще може да удовлетвори справедливитѣ желания на земледѣлцитѣ, за облагане съ единъ по-правиленъ данъкъ. Затова ще моля, г. Министърътъ на Финансите да се съгласи, вмѣсто тѣзи комисиии, които ще опрѣдѣлятъ налога въ общинитѣ, да се прокара този принципъ, защото стойността на имота ще опрѣдѣли най-добъръ категорията на земята, отколкото всѣка друга норма. Данъцитѣ трѣбва да почиватъ, разбира се, на такъвъ принципъ, защото въ България приемамъ да се тури норма отъ 20—30 л. на декаръ и ще бѣде много по-правилно разхвърлено, отколкото ако разхвърлятъ такива комисиии. Ние имаме всичко 53.000.000 декара работна земя съ лозята, които по 30 л. декарътъ правятъ близо единъ милиардъ и половина, отъ които ще се вземе 15.000.000 л. Като се прѣдположи, че тази работна земя ще даде земни произведения за 150.000.000, държавата ще вземе пакъ 15.000.000. Но тази норма е много по-права, отколкото да опрѣдѣлятъ такива комисиии, каквито сж опрѣдѣляли досега. Азъ съмъ билъ въ такива комисиии и сме опрѣдѣляли на едно мѣсто 3 л., а на друго мѣсто 20 ст. Тѣй щото, справедливостъ съ такива комисиии нѣма, както нѣма справедливостъ и отъ номонето—на едни всичкитѣ десетъкъ отива, а други плащатъ само половината. Имахме, примѣръ, въ Кжжлъ-Агачката околия: въ с. Боялъкъ и въ други села едни прѣтеглиха своитѣ си 2 к. гр., а други — 4. Тѣзи работи сж били или отъ неопитността на контролоритѣ, или отъ нѣкаква претенция, или сж се страхували отъ нѣкого, та не сж опрѣдѣляли точно. Та, и тѣзи комисиии, когато се опрѣдѣлятъ, никога нѣма да намѣратъ високитѣ мѣста. Всѣко едно село знае стойността на своя имотъ и най-хубавата нива, която ще намѣрятъ, естествено е, ще бѣде по-скъпа; по-далечната нива ако ще струва 20 л. декарътъ, нивата, която е при селото, ще бѣде 40 или 50 л. и пр. Та, по този начинъ мисля, че г. Министърътъ на Финансите да се съгласи да се прокара по принципъ при разглеждането на комисиитѣ тази норма, защото ще бѣде

много по-хубаво, отколкото комисията, които ще разхвърлят. Това исках да кажа, г-да прѣдставители!

Друга бѣше работата, ако бѣхме направили единъ общъ законъ за всичкитѣ даждия. Тогава естествено бѣше, че щѣше да се облегчи товарътъ на населението, ако бѣше прокаранъ принципътъ и на сградитѣ, щѣше да се облегчи отъ поземелния данѣкъ и щѣше да се тури на сградитѣ, които, както каза г. Забуновъ, сѣ натоварени съ по-малѣкъ данѣкъ, отколкото земитѣ. Тѣй напр., има много сгради, които струватъ 10.000—50.000 л., и ако се обложатъ по този начинъ, както се облагатъ земитѣ и както казахъ азъ, вие ще намѣрите, че сградитѣ трѣбва да дадатъ 15 или 20 милиона, колкото даватъ земитѣ, и това е даже съ единъ по-малѣкъ процентъ, а не тѣй, както казахъ. Но тѣй и съ по-малка рента да се тури пакъ 10.000.000 ще даде, отколкото дава сега, и по този начинъ ще се улесни бюджетътъ. Но тия работи трѣбва да станатъ въ по-продължително врѣме. Сега да се прокара принципътъ, щото комисията по стойността на имуществата да разпрѣдѣли данѣка.

Гено Недѣлковъ: (Отъ трибуната.) Г-да прѣдставители! Десетѣкътъ е билъ и си остава още, додѣто той се уреди, язва въ нашето земледѣлие. Това се е писало, това се е говорило и ще се говори, докогато той се направи поносимъ отъ населението, което го плаща, докогато се опрѣдѣли той на едни по-здрави начала, отколкото тѣзи, на които се опрѣдѣляше досега и занаярѣдъ ще се опрѣдѣли. Прѣдговорившитѣ говориха за разни системи по разхвърлянето на данѣка. Ще ми бѣде позволено и азъ да кажа нѣкоя дума по тѣзи системи.

Относително системата за патентъ на земледѣлцитѣ по никой начинъ не сѣмъ съгласенъ: то е единъ старъ данѣкъ, то е една съвсѣмъ овехтѣла система, която не само не ще даде едно справедливо, едно равномерно разпрѣдѣление, но, напротивъ, ще разбърка още повече тоя данѣкъ. Колкото се отнася до другитѣ системи, за които се говори, тѣй сѣщо, споредъ мене, не струва даже да се спорамъ на тѣхъ. Една система, която показва г. Желѣзко Петковъ, т. е. система да се опрѣдѣли десетѣкътъ върху стойността на земята, споредъ мене, е най-несъстоятелна система, защото, както знаете, г-да прѣдставители, цѣната на земята въ разни мѣста е съвършено нееднаква: въ Сухинъ-долъ, Севлиево, декарътъ струва 200 л., въ Ломско — 12 л., въ Добруджата — 5—10 л. Въ Добруджата, Силистренско, Разградско и други мѣста декарътъ дава поне толкозъ, колкото и въ Сухиндолскитѣ баири, които се купуватъ по 200 л. декарътъ. Така щото, тази система, ако се приеме, ще бѣде най-неправилната система на разпрѣдѣление даждието — десетѣкътъ тогава ще легне на едни хора много тежко, а на други много леко.

Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ прѣдлага единъ законъ. За тази година не може да се говори вече,

защото нѣмаме нито врѣме. Може да се приеме, както се прѣдлага. Но ще кажа, че по чл. 6 системата, която се прѣдлага за опрѣдѣляне на десетѣка идущитѣ петъ години, е една система сѣщо неоснователна и нѣма да ни доведе до онова равномерно разпрѣдѣление на поземелния данѣкъ, до което ние бихме желали да дойдемъ и до което трѣбва да дойдемъ. Прѣди всичко, на комисията, която ще се събере да разхвърля облога въ всѣка околия, се прѣдостави много точки и съображения да взема прѣдъ видъ. Прѣди всичко, прѣдлага се при размѣтането да се има прѣдъ видъ за процентното отношение, както каза и г. Министерътъ, срѣдното количество на данѣка, придобитъ при снемане номонето прѣзъ 1889—1892 и 1900 г. По никой начинъ не бихъ се съгласилъ да се взема за норма, разбира се въ процентно отношение, тѣй срѣдно количество, добито прѣзъ тѣзи години; защото, г-да прѣдставители, при снемането на десетѣка има борба, има война между населението и правителството: правителството, чрѣзъ своитѣ контролѣри, чрѣзъ своитѣ бирници, чрѣзъ своитѣ ревизори по десетѣка, или както щете ги кажете, се мъчи да оскуби населението повече, да го натовари повече, колкото е възможно, когато кметовѣтъ, сѣвѣтницитѣ, подпомогнати отъ всичкото население, трудятъ се да докаратъ десетѣка до най-малкия минимумъ. Хитрувания има и отъ двѣтъ страни. Контролѣоритѣ гуждатъ торба на конетѣ и не даватъ зърно да се изгуби, каратъ додѣто и засналитѣ класове да се уврѣшатъ. И населението и кметовѣтъ, отъ друга страна, употребяватъ хитростъ и пожеватъ и приготвятъ сноповетѣ за номонето додѣто цѣвти житото, за да намалятъ данѣка. Или зиматъ за тѣхенъ редъ, които нѣматъ съвсѣмъ зърна, а вземане номоне. Така щото, казвамъ ви, има война при опрѣдѣлянето на данѣка и никога не би могло да се вземе точно срѣдното число. Беджердисва или едната или другата страна. Не бихъ желалъ да се поврѣщаме и вземаме срѣдното количество отъ тия години, дѣто, както казахъ и по-напрѣдъ, нѣма справедлива оцѣнка, понеже е имало война и едната и другата страна сѣ се гонили и така едни села сѣ облагодѣтелствувани, а други прѣтоварени, едно село е дало много понизко отъ това, което е трѣбвало да даде, а друго село — много по-високо. Освѣнъ това, и по-долнитѣ точки: б, в, г и т. н. нѣма да докаратъ до нѣкакъвъ резултатъ. (Чете.) „б) срѣдното произведение различна храна на всѣки градъ и село прѣзъ сѣщитѣ десетѣчни години; в) плащания отъ всѣки градъ и село поземеленъ данѣкъ прѣзъ годинитѣ 1895—1899; г) срѣдното число на ежегодно разработванитѣ земи и пропорцията на това срѣдно число къмъ цѣлото число удобна за разработване земя; д) географическото положение на града или селото, т. е. колко далечъ отстои отъ пазаря, кѣдѣ изкарва хранитѣ си, какви сѣ почвата и условията; е) занятията на жителитѣ, отъ които изкарватъ поминѣка си; ж) числото на земледѣлческитѣ къщи и ралата;

к) видът на произведенията и относителното им количество; л) количеството на размятнатия пръзъ 1895 г. поземеленъ налогъ на лозята.“ Всички тия точки, всички тия съображения абсолютно немислимо е да се съберат и да се извади отъ тѣхъ единъ изводъ, по който да може да се разхвърли десетъкътъ. Напротивъ, то е едно такова смѣшеніе, щото едното изключаваше другото, едно друго се унищожаваше. Тѣй щото, до никакъвъ резултатъ нѣма да додемъ, ако вземемъ тия съображения. Сами едно друго ще се изключатъ и ще останемъ слисани.

Азъ нѣма да продължавамъ по-надолу, защото тѣзи съображения сж толкова много и се толкова противопоставятъ и защото най-сѣтиѣ практиката пръзъ 1895 г. го доказа, че немислимо е при съображението на тия точки да се направи нѣщо. Азъ имахъ нещастieto да бъда членъ на една комисия, която се прѣдвиждаше за разхвърляне данъка пръзъ 1895 г., и абсолютно нищо не можеше да се разбере, и комисията, дойде най-сетѣ до заключение да намали процентното отношение 35% и да се отрвѣмъ отъ всички тѣзи съображения, които едно друго се унищожаваша.

Прѣдъ видъ на туй, мисля, може да направимъ друго едно нѣщо. За да имаме най-справедливъ поземеленъ данъкъ, споредъ мене, трѣбва да направимъ кадастъръ. Г-нъ Министерътъ на Финанситѣ добръ ще направи, ако помисли и ни прѣдстави за по-нататѣ единъ такъвъ законъ. Разбира се, това нѣма да бѣде въ 5—6 години, може да отиде и по-късно. Но по-добръ е да захванемъ съ кадастра и свършимъ вече съ този десетъкъ, който подяжда нашето земледѣлческо население. Колкото се отнася до тази година, не можемъ да направимъ нищо, освѣнъ да приемемъ опрѣдѣленото облози на селата, а за идущата година можемъ да направимъ единъ малъкъ кадастъръ, както има въ Сърбия и други държави, т. е. едни правителствени комисии да раздѣлятъ земята на всѣка община на категории — да се не остави на общинитѣ да опрѣдѣлятъ категориитѣ, а правителството. Може да се опрѣдѣли, напр., да се раздѣли на нѣколко категории и послѣ при какви съображения да се гужда една земя въ известна категория и т. н. И най-послѣ г. Министерътъ да прѣдстави законопроектъ идущата година, за да се разхвърли на тия категории количеството на сумата, които ще се внесе въ бюджета. По този начинъ ще се отрвемъ отъ всичкитѣ тия съображения и ще имаме сѣ-таки нѣщо по-приблизително, по-вѣрно, понеже ще се основе на количеството на земята, ще се основе на категорията на земята, било засѣта, било незасѣта. Ако земледѣлецътъ иска да я остави незасѣта или засѣта, ако иска да я натори за да му дава повече. Това е най-справедливото и нѣма да изисква много трудъ, освѣнъ г. Министерътъ на Финанситѣ да иска една сума да се прѣдвиди въ бюджета и да се опрѣдѣлятъ тѣзи комисии, които, може би, още това лѣто ще свършатъ работата, и идущата есенъ да може да се приеме този законъ за да може да

стане едно по-добро разпрѣдѣление на десетъка, докато се снесе кадастърътъ. Относително же самия десетъкъ азъ сжщо засега, ако не е възможно намаление, бихъ молилъ г. министра да не иска никакво увеличение, защото и туй, което се дава, е голѣмо. Нѣколко цифри, които сжмъ извлѣкъ отъ бюджета, показватъ какъ е расълъ десетъкътъ. При всичко чѣ министърътъ каза, чѣ 3 милиона е увеличенъ, но едали разработването е вървѣло тѣй, както е увеличена сумата. За 1879 г. и 1880 г. имаме десетъкъ по 7 милиона лева. (Министъръ Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Ама безъ Румелия!) За 1883—1886 г. по 10 милиона лева; за 1887 г., като влиза и румелийскитъ, 5 милиона, а нашиятъ 9—10 милиона лева, ставатъ всичко 14—15 милиона лева; за 1888 г. пакъ 15 милиона. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: А лозята?) Тѣ сж отдѣлно. Оттамъ въ 1889 г. почва да се качва и четири години даватъ срѣдно по 26 милиона лева и въ 1893 и 1894 г. слиза на 21 милионъ; въ 1895 г. се намалява на 19.342.000 л. И тукъ, като се вземе прѣдъ видъ 5.425.000 л. за лозята и емляка на нивитѣ, десетъкътъ слиза на 13 милиона и нѣколко стотинъ хиляди. (Министъръ Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Тогава даже лозята плащаха особенъ налогъ.) Така щото, въ 1896, 1897, 1898 и 1899 г. по 18.374.900 л., наедно съ лозя, емлякъ и всичко. (Министъръ-Прѣдсѣдателъ П. Каравеловъ: Но Вие искате да кажете, чѣ се увеличава, а пѣкъ то се намалява!) Не казвамъ това. Сега дали десетъкътъ, 18.000.000 л., както го виждаме тукъ, е билъ поносимъ за хала на земледѣлеца, може да вземете прѣдъ видъ това, което говорихъ и както се говори отъ мнозина, чѣ въ странство десетъкътъ, даже въ Русия, Франция, Ромъния, не се качва повече отъ 25 ст. данъкъ на декаръ. И понеже ние имаме приблизително 35.000.000 декара обработваема земя, то би слѣдвало да се плати 7.000.000 л. или най-много 8.000.000 л. Това е поносимъ данъкъ, споредъ мене, къмъ който ние трѣбва да се стремимъ. Наистина, чѣ засега, може би, по бюджетни причини, може би, чѣ нѣма по точни свѣдѣния за разхвърлянето, не ще можемъ да го намалимъ и ще трѣбва да остане сжщата цифра, но ние трѣбва да се стремимъ къмъ това.

Колкото за туй, чѣ ще остане празнина съ намаляването, азъ мисля, чѣ г. Министерътъ на Финанситѣ ще намѣри други ресурси за бюджета, и азъ вѣрвамъ, чѣ г. Министерътъ ще има благоволенieto да ги издири и да ги прѣдстави идущата година. За това азъ мисля, чѣ можемъ да говоримъ тогазъ, когато дойде редъ да говоримъ за бюджета, а засега ще моли комисията, която се занимава съ бюджета, да се занимае и съ този въпросъ и да не приема тия съображения, които нѣма да доведатъ до единъ добръ резултатъ и които ще станатъ причина на едно село да се покачи, а на друго да се намали — едно село да се облагодѣтельствува, а друго да се съсине, като се натовари съ по-голѣмъ товаръ, и нѣма да се намѣри истин-

ската цифра, която то понася или трѣбва да понесе. И само по този начинъ правителственитѣ комисари да опрѣдѣлятъ категориитѣ, а да не се остави това на общинитѣ, защото трѣбва да знаете, че ставатъ голѣми злоупотрѣбления при опрѣдѣлянето на категориитѣ. Тамъ, дѣто има паракендета, взиматъ та гуждаты своитѣ земи въ четвърта степенъ, а паракендетата въ първа степенъ. Става едно прѣтоварване, разбира се, което се чувствува отъ населението. Азъ мисля, че само по този начинъ ще може да се избѣгнатъ тия работи.

По другитѣ части на законопроекта нѣма да говоря; ще се говори при второто четене. Засега нѣмамъ нищо противъ него, но моля почитаемото Народно Сѣбрание и комисията да обърнатъ внимание върху системата за идущата година; да не се остави този начинъ, защото той стана причина въ 1895 г. много села да си снематъ десетъка, когато на други се увеличи: тамъ дѣто трѣбваше да плащатъ по единъ левъ, едни плащаха 1 л. и 50 ст., а други плащаха по $\frac{1}{2}$ л. Азъ нѣма да ви привеждамъ други примѣри, защото сте уморени, но ще моля да се обърне внимание на туй, за да се избави населението отъ несправедливи данѣкъ, който благодарение на тия комисии и тия многосложности станаха още по-сложни, още по-непоносими за нѣкои села.

Прѣдсѣдательтъ: Има ли нѣкой да иска думата по този законопроектъ? (Гласове: Нѣма! Да се гласува!)

Тѣй като нѣма никой да иска думата, турямъ на гласуване приемането на законопроекта по принципъ и за изпращането му въ комисията. Които сж за това прѣдложение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се.

Минаваме на втория прѣдметъ отъ дневния редъ: докладъ отъ комисията по изработване проекта за вжтрѣшенъ правилникъ на Народното Сѣбрание.

Г-нъ докладчикътъ има думата.

Е. Начевъ: Прѣдлагамъ 10 минути отиди. Правилникътъ сега се раздаде!

Прѣдсѣдательтъ: Има прѣдложение за отиди. Съгласни ли сте? (Гласове: Съгласни.) Има ли нѣкой да се противи. (Гласове: Нѣма.) Давамъ 10 минути отиди.

(Слѣдъ отиди.)

Прѣдсѣдательтъ: (Звъни.) Отидиътъ изтече и засѣданието продължава. Вториятъ прѣдметъ на дневния редъ е докладъ отъ комисията по изработване проекта за вжтрѣшенъ правилникъ на Народното Сѣбрание.

Г-нъ докладчикътъ има думата.

Докладчикъ Д. Ризовъ: Моля, г-нъ прѣдсѣдателю, прѣди да пристѣпимъ къмъ докладване, да се консултира Сѣбранието, дали желае днесъ да стане това докладване, защото сега се раздаде.

Мнозина отъ г. г. депутатитѣ заявиха, че нѣматъ време да го прѣгледаатъ и изучатъ. Ако Сѣбранието желае сега да се докладва, азъ съмъ готовъ, ако ли не, може да остане за въ срѣда.

В. Поповъ: Тѣкмо това щѣхъ да кажа, когато поискахъ думата, затуй, защото правилникътъ на бърза ржка сега го прѣгледахъ, понеже ни се раздаде прѣди половина часъ, а пъкъ по съдържание виждамъ, че той обема много нововъведения и нововъведения, споредъ мене, такива, които би имали мѣсто не за едно такова Сѣбрание, каквото е днескашното, въ което има течение демократическо, а за Сѣбрание отъ 1880 г. Въ всѣки случай, има много нововъведения, било либерални, демократически или консервативни, съ които ние трѣбва да се позанимаемъ, за да можемъ да дадемъ съ пълно съзнание мнѣнието си и гласа си за всѣки единъ членъ, за всѣка една алинея отъ всѣки членъ, когато ще се разглежда този правилникъ. Затова ще моля да се отложи разглеждането на този правилникъ за вжтрѣшния редъ на Народното Сѣбрание и да се пристѣпи къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ.

Прѣдсѣдательтъ: Прѣдлагате за идущето засѣдание?

В. Поповъ: Да, за идущето засѣдание.

Сп. Ивановъ: Още когато се нареди една комисия, за да изработи този правилникъ, се говори по него и се каза, че има нужда отъ този правилникъ; слѣдователно, по принципъ ние сме съгласни да има такъвъ правилникъ. Азъ мисля, че нѣма нужда да се отлага този правилникъ за друго засѣдание, ами още сега да пристѣпимъ да го разгледаме по принципъ, защото, казвамъ, всички сме съгласни, че трѣбва да има такъвъ правилникъ. Нѣма особено затруднение, за да го разискваме по принципъ, а детайлно да го разгледаме другъ пътъ, въ друго засѣдание, защото комисията ще го прѣработи така, както всѣки ще даде мнѣние по него. (Докладчикъ Д. Ризовъ: Нѣма да се разисква по принципъ!) Тогава ние рѣшихме само, че има нужда отъ такъвъ правилникъ. (Докладчикъ Д. Ризовъ: Не.) Затова, азъ мисля, че сега може да се пристѣпи къмъ разискването му.

Прѣдсѣдательтъ: По принципъ нѣма да се разглежда, защото комисията го е изработила вече и го прѣдставлява тукъ. Тѣй щото, членъ по членъ ще се разисква.

Докладчикъ Д. Ризовъ: Да.

Сп. Ивановъ: Азъ мисля, че нѣма нужда да се отлага, а да се пристѣпи къмъ разискването му още сега, още повече, че нѣма другъ дневенъ редъ. Анкетнитѣ комисии не сж се върнали и ние сега ще трѣбва да си вървимъ.

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Нека не се забравя, че ние сме на извънредна сесия и трѣбва да разгледаме само ония работи, които не търпятъ отлагане прѣзъ годината. Този правилникъ ще ни отнеме доста врѣме, за да го разгледаме подробно; затова по-добрѣ ще направимъ да не се занимаваме никакъ съ разглеждането на правилника. Казватъ нѣкои: намъ ни трѣбва правилникъ. Ами че ние имаме единъ правилникъ! Слава Богу, нѣма никаква мъчнотия отъ оня правилникъ. (Гласове: Ама нѣма мъчнотия!) Заради това да оставимъ разглеждането на правилника въ тая сесия и да се занимаваме съ ония работи, за които сме повикани въ тая извънредна сесия, а правилника въ редовната сесия можемъ да го разгледаме. Моето мнѣние е, да се изостави разглеждането на правилника въ тая сесия.

Д. Цанковъ: Г-нъ Таслаковъ много леко гледа работитѣ. Г-нъ Таслаковъ трѣбва да знае, че Народното Събрание, за да може да работи както трѣбва, трѣбва да има добъръ правилникъ. Затуй не е работа, която трѣбва да се остави засега, да се не разглежда въ извънредната сесия. Въ извънредни сесии ставатъ, именно, онѣзи работи, които не трѣбва да се отлагатъ, именно, правилникътъ. Защото Народното Събрание, ако върши работитѣ си, върши ги, именно, на основание на този правилникъ. Тѣй като досегашниятъ правилникъ нѣколко години наредъ всички го охулиха, казваха, че е лошавъ правилникъ, и причината на тази лошавина е дѣто Народното Събрание не е работило както трѣбва, затуй азъ съмъ на мнѣние, че, именно, извънредната сесия изисква щото правилника въ тая сесия да го свършимъ.

А пъкъ колкото за мнѣнието на г. Попова, той не трѣбва да казва, че има нови работи въ правилника, защото единъ законопроектъ, като се чете на първо четене и се изпраща на комисията, комисията, като го разгледа, сѣ нови работи туря вътрѣ, а пъкъ ние не казваме, юкъ, новитѣ работи трѣбва да ги изучимъ. Щомъ влиза въ Народното Събрание на второ четене, захваща се да се говори по новитѣ работи. Тѣй щото, азъ мисля, че трѣбва сега да се захване второто четене. Първото четене е станало, а второто четене да се захване сега и да се говори. Може да се не свърши днесъ и да се продължи и утрѣ, други день и т. н. (В. Поповъ: Късно ни се раздаде!) Затуй азъ мисля, г-да прѣдставители, да се захване второто четене сега.

А. Краевъ: Г-да прѣдставители! Отъ 1893 г. насамъ всички наши прѣдшественици, па и ние сме се ръководили и ръководимъ по изработения отъ VII-то Обикновено Народно Събрание правилникъ за вътрѣшния редъ на Събранието, и почти всѣкога се е забѣлѣзвало и се е изказвало неудоволствие за съществующия пробелъ въ тоя правилникъ. Често пѣти въ врѣме на засѣданията, когато сѣ се

разисквали важни въпроси, когато е ставало дума за жизнени интереси, правилникътъ е спѣвалъ или свободата на прѣдставителитѣ, или пъкъ правилния вървежъ на работитѣ на Народното Събрание. Вслѣдствие на туй, вие сами признахте, че е належаща нужда изработването на единъ новъ правилникъ за вътрѣшния редъ на Събранието.

Въ изработения проектъ, г. Венедиктъ Поповъ съглежда много нововѣдения, едни отъ които, споредъ него, сѣ демократически, други — автократически. Е добрѣ, когато дойде да се разисква надлежниятъ членъ, дѣто смѣта, че има разпореждания неприемливи, той може да мотивира своето мнѣние и, като ни убѣди въ безполезността, въ врѣдата на прѣдвиденото постановление, ще се съгласимъ да се отмѣни или прѣредактира дадениятъ текстъ.

Въ всѣки случай, г-да, азъ мисля, че всѣки, който е прѣгледалъ изработения вече проектъ, ще се съгласи, че има много важни нововѣдения: на първо мѣсто — за присѣдствието, на второ мѣсто — за гласуването; послѣ това — за провѣрката на изборитѣ; сетнѣ, за прошенията, за запитванията, за пропорционалността въ комиситѣ и т. н. Слѣдователно, ако въ проекта има 5% недостатъци, вървамъ, ще се убѣдите, че 95% има прѣимущества сравнително съ съществующия досега правилникъ.

Мисля, че нѣма нужда да казвамъ, зъ отговоръ на г. Спаса Ивановъ, че не е безусловно нужно да става първо четене и приемане по принципъ на този проектъ. По принципъ Събранието се е произнесло вече за нуждата отъ новъ правилникъ, нареди комисия за изработване проекта, който ви се раздаде, и сега има да обсъждате работата на тази комисия. Слѣдователно, безъ да има нужда отъ първо четене, понеже всѣки отъ васъ има на ръка изработения проектъ, съгласѣте се още сега да се занимаемъ съ разглеждането му членъ по членъ. Ако дойдемъ до единъ трънливъ въпросъ, ако се спремъ върху нѣкой членъ, който възбужда голѣми разисквания, ние можемъ да се спремъ и да продължимъ тия разисквания въ слѣдующето засѣдание. Но азъ не виждамъ абсолютно никакю неудобство, за да пристѣпимъ още сега къмъ разглеждането му членъ по членъ.

Правото на народнитѣ прѣдставители да прѣлагатъ нови текстове не ще се изчерпи въ днешното засѣдание, даже ако цѣлото го посвѣтимъ на изработения проектъ, тѣй като сигурно, слѣдъ като мине на второ четене, ще има да го гласуваме и на трето четене, което нѣма да стане по-рано отъ идущето засѣдание; а дотогавъ всѣки ще има достатъчно врѣме да обсъди недостатѣцитѣ на вече вотирания текстъ отъ правилника и да прѣдложи нова формула, новъ принципъ.

Въ заключение, азъ моля да се не отлага сега разглеждането на този проектъ, защото и безъ туй много работа не сме извършили, и безъ туй трѣбва да бързае да бъдемъ по-дѣятелни, отколкото изглежда че сме.

В. Поповъ: Азъ пакъ поддържамъ, г-да прѣдставители, прѣдложението, което направихъ по-рано и противъ което единъ отъ членоветъ на комисията, която е изработила тоя правилникъ, г. Ризовъ, доколкото разбрахъ, нѣма нищо. И това нѣщо го поддържамъ, както казахъ по-рано, на туй основание, че въ правилника, новия, азъ виждамъ много нововъведения. Азъ не мога да си обясня, защо Събранието, което е работило по стария правилникъ повече отъ 5—6 години, не мога, казвамъ, да си обясня, защо да не може да работи съ сѣщия правилникъ днеска или утрѣ че да отложимъ за идущето засѣдание разглеждането на този проектъ. Менѣ ми се струва, че въ този случай, както по всички въобще законопроекти, които се внасятъ тукъ, на всѣки народенъ прѣдставителъ трѣбва да се даде пълна възможностъ да го проучи и да даде мнѣнието си по принципитѣ, прокарани въ него, така сѣщо по отдѣлнитѣ му членове. Сега, този правилникъ е раздаденъ прѣди единъ часъ. Мога ли азъ да направя тукъ въ Събранието днесъ нѣкаква справка, когато, може би, ще стане нужда да отида да се ровя и на други мѣста, въ нѣкои правилници на народно събрание отъ други страни? Туй нѣщо като не мога да направя сега, азъ моля да ми се даде възможностъ да го достигна, а тази възможностъ ще получа само тогава, ако се отложи разглеждането на този проектъ за идущето засѣдание.

Прѣдсѣдателъ: Има едно прѣдложение да се отложи разглеждането на този проектъ за слѣдующето засѣдание. Вие, г-нъ докладчикъ, има ли да кажете нѣщо. (Докладчикъ Д. Ризовъ: Нѣмамъ нищо, ако се отложи!) Тогазъ моля ония, които сж за отлагането на проекта за идущето засѣдание, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Отлага се за идущето засѣдание.

Слѣдва третиятъ прѣдметъ на дневния редъ, който тѣй сѣщо не може да се разисква, тѣй като комиситѣ не сж се върнали още да докладватъ по изборитѣ.

Минаваме на четвъртия прѣдметъ отъ дневния редъ — прѣдложението на Ново-Загорския народенъ прѣдставителъ г. А. Франгя за допълнение първата алинея на чл. 208 отъ закона за сѣдоустройството.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ Н. Кормановъ: (Чете.)

„Прѣдложение

отъ Ново-Загорския народенъ прѣдставителъ
Антонъ Франгя.

Господа народни прѣдставители!

Въ първата извънредна сесия на X-то Обикновено Народно Събрание ние бѣхме сезирани съ въпроса за справедливото запазване правата на ония студент-юристи, които новиятъ законъ за сѣдопроизводството завари на студенческитѣ скамейки.

Съ измѣнението, обаче, на алинея 1-ва на чл. 208 отъ закона за сѣдоустройството, Народното Събра-

ние направи едно частично освобождение на въпроснитѣ студенти, като ги освободи сѣщо отъ държавенъ изпитъ и намали на 6 мѣсеца сѣдийския стажъ, безъ да уреди съ сѣщата справедливостъ и въпроса за правото имъ на адвокатство.

Послѣдователността, прочее, ни налага да се уреди и въпросътъ за правото имъ на адвокатство. Затова ви моля да приемете да се прибави при алинея 1-ва отъ чл. 208 на закона за сѣдоустройството и слѣдующето прѣдложение:

Сѣщо така тѣ получаватъ пълно адвокатско право, слѣдъ като сж практикували 6 мѣсеца при нѣкой адвокатъ-юристъ.

София, 14 мартъ 1901 г.

Ново-Загорски народенъ прѣдставителъ:

А. Франгя.

Поддържаеме настоящето прѣдложение народнитѣ прѣдставители: Ц. Таслаковъ, С. Савовъ, Я. Бръшляновъ, И. Вачковъ, Д-ръ Генадиевъ, А. Ибишевъ, П. Пешевъ, Д-ръ Владигеровъ, Х. Петруновъ, Д-ръ К. Икономовъ, И. Бобековъ, Н. Кормановъ, С. Мазаковъ, Е. Хасановъ, Т. Фератовъ, Х. Гендовичъ, Д. Баневъ, Г. Шиваровъ, Д-ръ А. Ходжевъ, М. Стояновъ, К. Гърковъ, А. Станчевъ, И. Георчевъ, Г. Кирковъ, Ц. Бакаловъ, Н. Христовъ, Д-ръ Табурновъ, А. Картовъ, К. Серафимовъ, С. Стойновъ, Д-ръ А. Петровъ, Р. Петровъ, М. Калевъ, П. Ивановъ, Д. Ризовъ, Т. Влайковъ, С. Ивановъ, Т. Орловъ, И. Петровъ, М. Бошковъ, И. Пѣевъ, Д. Христовъ, А. Урумовъ, А. Блажовъ и Я. Забуновъ.“

Прѣдсѣдателъ: Ще се прѣпрати на комисията по Министерството на Правосѣдието, нали тѣй, г-да? (Гласове: Съгласни!) Тѣй като никой не иска думата, турямъ на гласуване приемането на това прѣдложение по принципъ и изпращането му въ комисията по Министерството на Правосѣдието. Които сж за това прѣдложение, да вдигнатъ рѣка. (Болшинство.) Приема се.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете законопроекта за приемане на държавна служба чуждитѣ подданици: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайнцетелъ, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матъашъ.

Секретаръ Н. Кормановъ: (Чете.)

„Изложение на мотивитѣ

върху законопроекта за приемането отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието чуждитѣ подданици: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайнцетелъ, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матъашъ на държавна служба въ земледѣлческитѣ училища.

Господа народни прѣдставители!

Съгласно закона за земледѣлческото учение, Министерството на Търговията и Земледѣлието е открито нѣколко низши земледѣлчески училища по земледѣлието и клоновѣтъ му, обаче, при попъл-

ването на персонала не сж се намѣрили достатъчно българи, които да отговарят на условията прѣдвидени въ чл. 22 отъ този законъ, а именно, нѣмали сж изискуемата се двѣгодишна практика. Затова Министерството е назначило, съгласно забѣлжката къмъ чл. 22 отъ казания законъ, Йосифъ Вашичекъ за управител на Кюстендилското низше овощарско-лозарско училище съ 3.240 л. годишна заплата и съ контрактъ за три години, Корчокъ Матъашъ за учител по кошничарството въ сѣщото училище съ 1.320 л. годишна заплата и съ контрактъ за 2 години, Богомилъ Вайнцетелъ за управител на низшето земледѣлческо училище въ гр. Татаръ-Пазарджикъ съ 3.600 л. годишна заплата и съ контрактъ за три години и Францъ Фридрихъ за учител-градинарь въ сѣщото училище съ 2.100 л. годишна заплата и съ контрактъ за три години.

Корчокъ Матъашъ е унгарецъ, а другитѣ трима сж чехи.

София, мартъ 1901 г.

Министъръ на Търговията и Земледѣлието:

Ал. Людскановъ.

Законопроектъ

за приемане отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието на държавна служба: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайнцетелъ, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матъашъ, австро-унгарски подданици.

Членъ единственъ. Разрѣшава се на Министерството на Търговията и Земледѣлието да приеме на държавна служба Йосифъ Вашичекъ съ 3.240 л., Богомилъ Вайнцетелъ съ 3.600 л. и Францъ Фридрихъ съ 2.100 л. годишни заплати и да сключи съ тримата контракти по за 3 години и Корчокъ Матъашъ съ 1.320 л. годишна заплата и съ контрактъ за 2 години."

Ц. Таслаковъ: Г-да народни прѣдставители! Отъ доклада на г. Министра на Търговията и Земледѣлието се вижда, че тия чиновници сж взети по необходимостъ, като се казва, че нѣмало такива българи, заради това правителството било принудено да вземе хора отъ странство. Азъ тия дни получихъ едно писмо отъ единъ специалистъ по кошничарството Стоянъ Татевъ, когото лично познавамъ и който бѣше управител на кошничарската фабрика въ Ловечъ. Той като челъ въ вѣстникитѣ, че се внася такова искане въ Народното Събрание, казва, че азъ отговарямъ напълно на изискванитѣ условия, защото съмъ свършилъ по кошничарството въ Чехско и мене не сж ме потърсили за такава работа; заради това, казва, моля застъпите се въ Народното Събрание и кажете на ония, отъ които зависи, че такъвъ специалистъ българинъ има. Ето защо азъ нѣма какво да кажа, по този законопроектъ, защото контрактътъ съ тия г-да е вече сключенъ, тѣ сж постѣпили на работа и не може така лесно да се отмѣни, но за въ бѣдѣще нека вземе актъ г. Министърътъ и да

знае, че имаме кошничаръ българинъ, свършилъ съ стипендия въ Чехско, който управляваше кошничарската фабрика въ Ловечъ и който много хубави работи изкарваше, но напусна защото не можаша да се харчатъ. Това като казвамъ, азъ моля г. министра на Търговията и Земледѣлието да вземе актъ отъ тия мои думи.

Министъръ Ал. Людскановъ: Г-да прѣдставители! Настоящиятъ законопроектъ е внесенъ наново въ Събранието отъ мене. Той е билъ внесенъ отъ моя прѣдшественникъ. Г-нъ Начовичъ е, който е повикалъ тия г-да на служба у насъ, когато не е имало такива специалисти българи. Така шото, тия г-да се намиратъ вече въ България, тѣ сж заели своята служба и на васъ не остава, освѣтъ, като подобрите моето прѣдложение, да оформите това тѣхно повижаване. Азъ благодаря на почитаемия Троянски народенъ прѣдставителъ за указанието, което прави на едно лице, български подданикъ, приготвено за тази служба. Вземамъ актъ отъ неговитѣ думи и ще го имамъ прѣдъ видъ, защото азъ съмъ първиятъ, който не искамъ да имаме чужденци на държавна служба, стига да имаме мало-малски наши хора приготвени; но тъй като тия хора сж приети вече на служба, азъ ви моля да подобрите това, което е вече направено отъ моя прѣдшественникъ. А дѣто се появи българинъ специалистъ за такава работа, съ готовностъ ще го приема, стига да отговаря на условията.

Я. Забуновъ: Моля г. Министра на Земледѣлието и Търговията да бѣде добъръ да каже, свършено ли е това и, че щомъ има единъ пътъ контрактъ, ние трѣбва обязательно да ги приемемъ за български чиновници, или не. (Глъчка.)

Прѣдсѣдателятъ: Турямъ на гласуване приемането по принципъ законопроекта за приемане на държавна служба: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайнцетелъ, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матъашъ, австро-унгарски подданици. Моля тия г-да прѣдставители, които го приематъ да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се. Ще се изпрати на комисията. (Сп. Ивановъ: Прѣдлагамъ сега да стане и второто четене.) Съгласни ли сте, г-да, сега да стане и второто четене? (Сп. Ивановъ: Нѣма защо да се праща на комисията. Нека сега да се прочете!)

Г-нъ Краевъ има думата

А. Краевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, че по такъвъ въпросъ нѣма нужда отъ второ и трето четене. Това е рѣшение, а не законъ. Въ самата конституция е казано, че чуждитѣ подданици може да се приематъ на държавна служба по рѣшение на Народното Събрание. Щомъ Събранието се произнесе, че приема прѣдложението на Министерството, азъ мисля, че въпросътъ се изчерпва.

Прѣдсѣдательтъ: Това прѣдложение е внесено отъ Министерството като законопроектъ, и затова трѣбва да се гласува на второ и трето четене, но щомъ Събранието... (Глъчка.)

А. Краевъ: Азъ прѣдлагамъ да се счита, че е рѣшение и да се каже, че Народното Събрание разрѣшава да се приематъ на държавна служба въпроснитѣ чуждоподданици.

Прѣдсѣдательтъ: Моля ви се. Нека да се прочете законопроектътъ, като се каже „рѣшение“ вмѣсто „законопроектъ“.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Разрѣшение да се каже е по-хубаво, защото въ такъвъ случай туй ще бѣде и съгласно съ закона за чиновницитѣ.

Прѣдсѣдательтъ: Моля ви се, г-нъ докладчикъ, прочетете го, като кажете „рѣшение“, вмѣсто „законопроектъ“.

Секретаръ Н. Кормановъ: (Чете.)

„Рѣшение

за приемане отъ Министерството на Търговията и Земледѣлието на държавна служба: Йосифъ Вашичекъ, Богомилъ Вайнцетелъ, Францъ Фридрихъ и Корчокъ Матяшъ, австро-унгарски подданици.

Членъ единственъ. Разрѣшава се на Министерството на Търговията и Земледѣлието да приеме на държавна служба Йосифъ Вашичекъ съ 3.240 л., Богомилъ Вайнцетелъ съ 3.600 л. и Францъ Фридрихъ съ 2.100 л. годишни заплати и да сключи съ тримата контракти по за 3 години и Корчокъ Матяшъ съ 1.320 л. годишна заплата и съ контрактъ за 2 години.“

Прѣдсѣдательтъ: Въ чл. 66 на конституцията е казано: (Чете.) „И чужди подданици могатъ да се приематъ на служба, но за това всѣкой пътъ се изисква разрѣшението на Народното Събрание.“ Разрѣшение, значи, ще туримъ при гласуването на редакцията и съ това приемане на редакцията се разрѣшава въпросътъ.

Ц. Мисловъ: Азъ прѣдлагамъ да туримъ на гласуване, че се удобрява това, което е направено отъ Министерството, защото това е нѣщо свършено.

Прѣдсѣдательтъ: Значи, приема се да се каже въ редакцията „разрѣшение“, вмѣсто „законопроектъ“. Моля ония, които сж за приемането на това прѣдложение въ тая редакция, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Приема се.

Съ това се изчерпва дневниятъ редъ. Идущето засѣдание, кога желаете да бѣде? (Едни отъ прѣдставителитѣ: Утрѣ.— Други: Въ срѣда.) Моля сѣднѣте, г-да!

Г. Шиваровъ: Понеже приехме сега да се разисква вътрѣшниятъ правилникъ на Народното

Събрание въ слѣдующето засѣдание, то мисля, че г. г. народнитѣ прѣдставители ще могатъ да го изучатъ тази вечеръ и утрѣ да имаме засѣдание. (Глъчка.) Вие знаете, че извънредната сесия, ако продължаваме тъй да работимъ, и прѣзъ мѣсецъ май нѣма да я свършимъ. Съ това вѣрвамъ всичкитѣ сж съгласни, защото отъ провинцията вече всички захванаха да викатъ: „до кога ще трае тая сесия?“

Я. Забуновъ: Азъ мисля, че именно отсега нататкъ почваме сериозна работа. Досега провѣрявахме избори, която работа, макаръ и да е сериозна, не е толкова сериозна. Сега ще дойдатъ бюджетитѣ, закона за поземелния налогъ и още други, и ако засѣдаваме всѣки день не можемъ да се приготвимъ по тѣхъ. Освѣнъ това, ние сме членове на много комисии и щомъ има всѣки день засѣдание въ Народното Събрание, не можемъ да се занимаваме. Затова не трѣбва да се бърза. Това не е економия.

А. Филиповъ: Физически абсолютно е невъзможно да имаме утрѣ засѣдание и въобще всѣки день, понеже сега се внасятъ важнитѣ законопроекти, които не ще могатъ да се обсъждатъ и изучаватъ въ комисии само прѣди обѣдъ. щомъ имаме всѣки день засѣдание. Затова моля Събранието да не приема утрѣ да имаме засѣдание; защото тѣзи, които не сж членове на комисии, може да се приготвятъ, но тѣзи, които сж членове на комисии, не може да се приготвятъ.

Е. Начевъ: Г-да народни прѣдставители! Известно ви е, че за утрѣ сме повикани почти всички въ комисии на засѣдание да работимъ и, ми се струва, щомъ не се приготви работа за докладъ въ Народното Събрание, не може да се земе и рѣшение да имаме всѣки день засѣдание. Освѣнъ това, както каза и г. Забуновъ, имаме важни законопроекти, върху които трѣбва да помислимъ повече. Азъ прѣдлагамъ въ срѣда да имаме засѣдание.

Прѣдсѣдательтъ: Има думата г. Недѣлковъ.

Г. Недѣлковъ: Отказвамъ се. Сжщото и азъ щѣхъ да кажа.

Г. Шиваровъ: Азъ оттеглямъ прѣдложението си, защото изключително го направихъ за утрѣшния день.

Прѣдсѣдательтъ: Значи, оттегля се прѣдложението, да имаме утрѣ засѣдание.

Министъръ - Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Ще ви кажа, и ние имаме работа. Азъ бихъ желалъ да засѣдаваме утрѣ. Вие, вижда се, малко се поразгалихте прѣзъ празниците и затуй не искате утрѣ да работимъ. Затова азъ желаю утрѣ да разгледаме правилника. Ако искате, може да го

изучите, и утрѣ да имаме засѣдание. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Имаме засѣдание и въ комиситѣ, г-не Министре!) Азъ бихъ молилъ или по-добрѣ прѣдлагамъ да има утрѣ засѣдание. (Глъчка.)

Ц. Мисловъ: Г-да народни прѣдставители! Съгласенъ съмъ съ тѣзи г-да, които желаятъ да се запази досегашния редъ, што то въ вторникъ и четвъртъкъ да нѣмаме засѣдание, а да работимъ въ комиситѣ; защото, ако не се подготви работа въ комиситѣ, не може да се работи нищо и въ Народното Събрание, и защото нито прошетарната комисиия, нито комисията по Министерството на Търговията и Земледѣлието не сж могли да се събератъ досега по нѣмане на врѣме. Та, затова нека да върви така, както прѣдписва правилникътъ. Обаче, тия г-да, които говориха за същото прѣди мене, че има въ комиситѣ работа, моля ги да дохождатъ тамъ, защото тукъ се извиняватъ, че трѣбва да дохождатъ въ комиситѣ, а пъкъ не

дохождатъ на засѣдание. (Нѣкой отъ прѣдставителитѣ: Вѣрно!)

Прѣдсѣдательтъ: Има думата г. Петковъ.

Д. Петковъ: Азъ не съмъ искалъ думата. Азъ одобрявамъ всичко.

Прѣдсѣдательтъ: Г-нъ Министъръ-Прѣдсѣдателю, правите ли прѣдложение да имаме утрѣ засѣдание? (Министъръ-Прѣдсѣдатель П. Каравеловъ: Да, прави го.) Има прѣдложение да имаме утрѣ засѣдание. Които сж за него да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Не се приема.

Тогава, значи, ще имаме засѣдание въ срѣда и пръвъ прѣдметъ на дневния редъ ще имаме докладването на правилника за вътрѣшния редъ на Народното Събрание и за вторъ прѣдметъ ще имаме доклада на анкетнитѣ комисиии.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 6 ч. и 20 м.)

Прѣдсѣдатель: **И. Гешовъ.**

Секретари: { **Д-ръ А. Ходжевъ.**
М. Златановъ.
Д-ръ К. Икономовъ.
Д-ръ П. Гудевъ.
Н. Поповъ.
Н. Козаревъ.

Подпрѣдсѣдатели: { **В. Кжнчовъ.**
А. Краевъ.

Секретари: { **Н. Кормановъ.**
К. Серафимовъ.
В. Димчевъ.
А. Урумовъ.
А. Малиновъ.
Д-ръ П. Табурновъ.